

گۆڤاری ئەكادیمیای كوردی

| ژماره (٦١) | ٢٠٢٤ |

گۆڤاری ئەكادیمیای كوردی

• ژماره (٦١) • ٢٠٢٤ •

سەرۆکی ئەكادیمیای كوردی و خاوهن ئیمتیازی گۆڤار

حهههسه عید حهههه

سهرنوسهر:

پ.د. كاروان عومهر قادر

به پێوه بهری نووسین:

د. په خشان فههمی فهرحو

دهستهی نووسهران:

- پ.د. قهیس کاکل توفیق

- پ.د. موحسین ئەحمەد عومەر

- پ.د. بهختیار سه جادی

- پ.د. فههاد قادر کهریم

- پ.ی.د. عهبدلواحید ئیدریس شهریف

- پ.ی.د. نهوزاد ئەحمەد ئەسوەد

- د. لهزگین عهبدولپه حمان ئەحمەد

دهستهی پراویژکاران:-

- پ.د. میشیل لیزه نپیگ

- پ.د. مارتن فان برونسن

- پ.د. جهلیلی جهلیل

- پ.د. سالح ئاکین

- پ.د. جهغهه شێخولئیسلامی

- پ.د. عهبدولپه حمان ئەداک

- پ.د. هاشم ئەحمەدزاده

رەنگدانەوهی نیشانکارەکان لە پەندی پێشینانی کوردیدا

گەژبێن زبیر ئەحمەد

زانکۆی سۆران/فاکەلتیی پەروەردە/
بەشی کوردی
gz3820e@kue.soran.edu.iq

م. سیروان عەبدوڵا ئەحمەد

زانکۆی سۆران/فاکەلتیی پەروەردە/
بەشی کوردی
Sirwan.ahmed@soran.edu.iq

پوختە:

نیشانکارە پراگماتیکییەکان رۆلێکی کاریگەر دەبینن لە بەستنهوهی دەق بە دەرووبەرەوه، لە رێگەی دەرکەوتنی یەکەییەکی زمانی لە پڕۆسەی ئاخواوتندا، بەمەش کەس یان کات یان پایەیی کۆمەڵایەتی بەشداربووانی ئاخواوتن یان شوینی روودانی ئاخواوتنمان بۆ روون دەکەنەوه. نیشانکارەکان زۆر بە فراوانی لە پەندی کوردیدا بەکار هێنراون و دەرکەوتنی کارایان هەیە لەم بوارەدا، توێژینەوه کە نیشانکارەکانی پەرتووکی پەندی پێشینانی "شیخ محەمەدی خال" ی کردووه بە کەرستەیی توێژینەوه.

توێژینەوه کە لە ژیر رۆشنایی ریبازی وەسفیی ئاماری خراوەتە روو، بە ئامانجی دەستنیشانکردنی نیشانکارە پراگماتیکییەکان لە پەندی پێشیناندا خراوەتە روو. ئەم پەرتووکی کە وەکوو نموونەیی توێژینەوه کە وەرمانگرتووه، (٤٤٩٢) پەند لە خۆ دەگریت، لەم ریزەیهش (٨٨٥) پەند نیشانکاریبیان تیدا بەرچاو دەکەوێت کە دەکاتە ریزەیی (١٩.٧٠٪) ی کۆی گشتیی پەندەکان. لە چوارچێوهی ئەم پەندانەشدا (١١٦٤) دەستەواژەیی زمانی وەکوو نیشانکار دەرکەوتوون. لە ئەنجامدا بۆمان دەرکەوتووه کە نیشانکارە کۆمەڵایەتیەکان زۆرتەری دەرکەوتن یان هەیە، کە دەکاتە ریزەیی (٤٦.٥٦٪)، نیشانکارە کەسییەکان بە ریزەیی (٣٧.١٤٪)، نیشانکارەکانی کات بە ریزەیی (٢٩.٤٩٪)، نیشانکارەکانی شوین بە ریزەیی (١٨.٨٥٪) دەرکەوتوون، هیچ نیشانکارێکی دەقی لە پەندەکاندا بەرچاو ناکەوێت.

کلیله و شەکان: پراگماتیک، نیشانکار، پەندی پێشینان، دەرووبەر، لکاندن

۰. پیشه کی

۱-۰. ناویشانی توژیینه وه

ئهم توژیینه وه یه به ناویشانی "په نگدانه وهی نیشانکاره کان له په ندی پیشیناندا" خراوه ته پروو، هه وئیکه به ده ستیشانکردنی راده ی ده رکه وتتی جوړه کانی نیشانکاره پراگماتیکیه کان له په ندی پیشیناندا.

۲-۰. هوڤاری هه لېژاردنی بابه ته که

پراگماتیک لقیکی گرینگی زمانه و گرینگی تاییهت به خوئی هیه، نیشانکاره کانیش دیارده یه کی به چاوی هه موو زمانیکن، ئه رکی توژیینه وه زانستییه کانه په نگدانه وهی ئهم بابه ته زمانیه ده ستیشان بکه ن، ئهم توژیینه وه یه به م مه بسته خراوه ته پروو، واته ئامانج له م توژیینه وه یه ده رخستنی ده ولمه ندیی په ندی پیشینانه له به رجه سته کردنی ئهم دیارده زمانیه دا.

۳-۰. سنوو و که ره سته ی توژیینه وه

توژیینه وه که له چوارچیه ی پراگماتیکدا ئه نجام دراوه، تیایدا "په ندی پیشینان" ی "شیخ محمه دی خال" وه کوو که ره سته ی توژیینه وه ده ستیشان کراوه.

۴-۰. ریبازی توژیینه وه

له م توژیینه وه یه دا ریبازی وه سفیی ئاماری په پیره و کراوه.

۵-۰. ناوه روکی توژیینه وه

توژیینه وه که جگه له پیشه کی، پوخته، ئه نجامه کان و لیستی سه رچاوه کان، له دوو به ش پیک هاتوو. له به شی یه که می توژیینه وه که دا گرینگی به چه مک و پیناسه ی پراگماتیک دراوه، هه روه ها باسی لکاندنی ده ق به ده وروبه ر و نیشانکاره پراگماتیکیه کان کراوه. به شی دووه می توژیینه وه که چه ق و گرینگی توژیینه وه که یه و نیشانکاره پراگماتیکیه کان له ته واوی په نده کان به شیوه یه کی زانستی له یه کتر جیا کراونه ته وه و ریژه ی ده رکه وتتی هه ریه کیکیان به ده یتا و ئامار خراوه ته پروو.

۱. به شی یه که م: پراگماتیک و نیشانکاره پراگماتیکیه کان

ئهم به شه خوئی له دوو ته وه ره دا ده بینیته وه، که له خواره وه باسیان ده که ین:

۱-۱. ته وه ره ی یه که م: پراگماتیک و لکاندنی ده ق به

ده وروبه ره وه

پراگماتیک تیشک ده خاته سه ر ده ستیشانکردنی کاریه گریی ده وروبه ر له سه ر ده ق. واته "پراگماتیک وه ک لقه کانی تری زمان نییه که به هوی فۆمه وه به وردی دیاری بکریت و زمان له کرده یه کی په یوه ندیکردنی دابراودا سه یر بکات، به لکوو پراگماتیک ئه و واتایه ده پشکنیت که له کاتی به کاره یتانی زمان له ده وروبه ریکی دیاریکراودا سه ر هه لده دات" (جه عفر: ۲۰۲۳: ۳).

۱-۱-۱. چه مک و زاراوه ی پراگماتیک

پراگماتیک وه ک نوینه ری ژینگه ی نازمانی و په نگدانه وه ی ژینگه ی زمانی تیدایه، به رده وام وه ک پیکهاته یه کی زمانی خوئی نواندوو و ده نویتیت. "پراگماتیک له وشه ی پراگما (pragmatic) ی گریکیه وه هاتوو، که له بنه رته دا به واتای کارکردن، یان 'پراکتیزه کردن' دیت. زاراوه تازه که ی پراگماتیک (pragmatics) بو یه که م جار له لابه ن فه یله سووف 'چارلز موریس' (Charles Morris) ه وه له سالی ۱۹۳۸ به کار هاتوو، که له دوا ی هه ریه که له زانایان 'لوک و پیرس' گرینگی به تازه کردنه وه ی زانستی هیما (semiotics) داوه، کتیبیکیشی به هه مان ناویشان بلاو کردوو ته وه که تیایدا زانستی هیمای شی کردوو ته وه" (فه قی: ۲۰۱۴: ۵-۶) پراگماتیک ئه و زانسته یه که پراوپر واتا و مه به ست ده گه یه یت و کرده ی په یوه ندیکردنی کامله، چونکه ته نیا رۆلی سینتاکس له ریزکردنی وشه کان و زانینی واتای سیمانتیکی که ره سته کان نامانگه یین به مه به ستی قسه که ر، به لکوو زور جار پیوستیمان به کوزانیاری ته واو له سه ر ده برینی رسته که هیه، واته ئه و ده وروبه ره ی قسه که ی تیدا کراوه، ئه مه ش له ریگه ی پراگماتیکه وه پی ده گه یین، له به ر ئه وه ی پراگماتیک لیکۆلینه وه له واتای فه ره نگی و نافه ره نگی ده برپاوه کان و پشکنین له ده وروبه ره کاند ده کات (حه مه: ۲۰۲۳: ۳۳-۳۴).

۱-۱-۲. پیناسه ی پراگماتیک

پراگماتیک له زمانه واییدا لقیکی سه ربه خو و فراوانه، لیکۆلینه وه له واتای مه به ستدار له په یوه ندیکردندا ده کات، هه ول ده دات واتای ئهم ده برپانانه پروون بکاته وه که واتا کانیان وابه سته ن به ده وروبه ری ده برپینه وه. ئهم لقه ی زانستی زمان به هوی ئه رک و کۆشی زمانه وانان و

مامه له كوردنه له گه ل زماندا، به جورێك كه ئه و مامه له كوردنه ده بێته به شێك له مامه له كوردنێكی كۆمه لایه تی (عه لی: ۱۹۹۸: ۴۷). به م پیناسه یه ئوستن زمان له و ئاسته زمانیه ی كه تییدا یه تی ده گوازیته وه بو ئاستیک دیکه، ئه ویش ئاستی كۆمه لایه تییه له چوارچۆیه ی ئه و کاریگه ری و کارتێكردنانه ی كه به سه ر به كه وه هه یانه.

به سوده وهرگرتن له م چه ند پیناسه یه ی كه له سه ره وه خستمانه روو، ده كریت بلیین: پراگماتیک بریتیه له لیکدانه وه و به کارهیتانی زمان له ده وروبه ره جیاوازه كاندا، واته پراگماتیک لیکۆلینه وه له چۆنیه تی به شداریکردنی ده وروبه ره ده کات له لیکدانه وه و شیکردنه وه ی واتای که رهسته زمانیه کان، چونکه ده برپینه کانی زمان ده کریت به پیتی ده وروبه ری جیاواز واتای جیاواز به گه یه نن. ئه مه ش زیاتر له گه ل پیناسه ی "ئوستن" یه کانگیر ده بێت، چونکه ناوبراو کاریگه ری کۆمه لگه ی ئاخوتنی له سه ر دیارده زمانیه کان ده خاته روو.

۱-۳-۱. لکاندی دهق به ده وروبه ره وه

هه ندیک ده برپینی زمانی ده بنه هوکارێک بو به ستنه وه ی دهق به ده وروبه ره وه. "کۆمه لیک نیشانه له ده قدا وه ک به ستنه ره کانی ئاماژه کردن خو یان ده نوینن، که به هو یانه وه ئه و په یوه ندی و پیکه وه به ستنه ی په گه زه کانی ناو دهق و به ستنه وه ی دهق به ده وروبه ره وه دروست ده کهن. دهق زۆر ده گمه نه خالی بێت له م نیشانه، ئه م نیشانه ش و اتا کانیان له ناو ده قدا روون ده بێته وه، واته نیشاندراوه که بو کهس یان بو شت ده گه رپته وه" (شه ریف: ۲۰۲۲: ۳۷). ئه و دانه زمانیه نه ی رۆلیان له لکاندی دهق به ده وروبه ره و لیکدانه وه و تیگه شتن له ده قدا هه یه، ئاسانکارییه کی زۆر ده خه نه به رده م گو یگر بو ئه وه ی بتوانیت روونتر واتای ده قه که به ده ست بخات، واته له بنه رته دا ئه م ده برپینه "چه مکیکی سه ره به خو و چه سپاویان نییه و اتا کانیان روون و دیار نابیت، ئه گه ره له ده قدا به کار نه هیتین، ئه وانیش وه ک: وشه کانی نیشانه و ناسیاری، جیناوه که سییه سه ره به خو و لکاوه کان و جیناوی خو یی، نیشانه کانی کات و شوین" (تۆفیق: ۲۰۰۲: ۵۳). له ناو جو ری جیناوه كاندا، جیناوه کانی

فه یله سووفانی ئه مه ره یکی وه ک "ئوستن و سیپرل" زۆر پيش كهوت و په ره ی سه ند، به م پیه زمانه وانان و لیکۆله رانی ئه م بواره چه ندین پیناسه ی جیاوازیان بو ئه م زانسته خستوه ته روو. له پیناسه کانی پراگماتیکدا زیاتر جهخت له سه ر به کارهیتان ده کرپته وه، که لیکۆلینه وه که گرینگی ده دات به به کارهیتانه ران و ده وروبه ری به کارهیترا وه که ته نیا راسته قینه و راستی و یاسا کانی رسته سازی. پراگماتیک به کارهیتانی زمانه له ده وروبه ره، له نێوان رسته فراوانه كاندا له سه ر واتای گونجاو ده وه ستیت، چونکه رسته یه ک بو یه هیه چه ند واتیه ک بدات به پیتی ئه و ده وروبه ره ی که تییدا به کار دیت (دزه یی: ۲۰۱۱: ۱۱). واته "به کارهیتانی زمان وابه سته ی گۆرانکارییه، ئه مه ش وا ده کات به کارهیتنه ر و ناخپوه ری زمان له سه ر بنه مای گۆرانکاری له زماندا خو یان له گه ل ده وروبه ری به کارهیتاندا بگونجینن، نه ک ته نها له واتا و شیوه دارشتنی ده برپاوه كاندا، به لکو وه له به ده ستهیتانی زانیاری و تیگه یشتنیشیدا ره نگ ده داته وه. که واته ئه زموونی ناخپوه ران به توانای درکپیکردنیان بو به کارهیتانی که رهسته زمانیه کان له ده وروبه ریکی دیاریکراودا په یوه سته" (جه عفه ر: ۲۰۲۳: ۳).

سه باره ت به ناساندنی پراگماتیک، چه ند پیناسه یه کی جیاواز ده خه یه روو: پیناسه ی "چارلز موریس" (Ch. Mouris)، سالی ۱۹۳۸، به کۆترین پیناسه ی پراگماتیک داده نریت. موریس وای ده بینیت که پراگماتیک چاره سه ری ئه و په یوه ندیانه ده کات که له نێوان هیماکان و به کارهیتنه رانیدا هه یه (عه لی: ۲۰۱۹: ۴۶).

- پراگماتیک بریتیه له په یوه ندی نێوان زمان و ده وروبه ره، که ریزمان ئاماژه ی بو کردوه (مسته فا: ۲۰۲۱: ۹۲).
- پراگماتیک بریتیه له وه بنه مایانه ی که ناویزه و نااسایی هه ندی گوتن چاره سه ره ده کات (دزه یی: ۲۰۱۱: ۱۲).
- ئوستن (Austin) یه به شیوه یه ک ئاماژه بو پراگماتیک ده کات، به وه ی که به به شێک له زمانه وانیه گشتی و به فرئاوانتری داده نیت، ئه ویش دیراسه کردن و

کەسی سەر بە خۆ، کەسی لکاو، خۆیی؛ بە شدارییەکی چالاک دەکەن لە نواندن و بە یەكەو بە ستنی پارچەکانی دەق و بە ستنهوهی دەق بە دەور و بەری گوتنهوه. ئەم جیناوانە بە تەنیا واتای تاییبەتیان نییە، بە لککو و اتا کانیان لە دەور و بەری گوتن، یان لە ناو دەقدا بو دروست دەبیت (شەریف: ۲۰۲۲: ۴۲).

بۆ نمونە کاتیگ ئیمە سەیری جیناوی "تۆ" دەکەین، بۆمان دەردەگەوێت کە ئەم جیناوه بە کارهێنانی گشتی هەیه، بۆ کەسی بەرانبەر بە کار دەهێنێت، تا بە دەور و بەر نەبە ستراو تهوه نازانرێت مەبەست لە چ مروفیکه و بۆ کۆ دەگەرێتهوه. بە لām کاتیگ مامۆستایەک لە پۆلدا لە رێگە جۆلهی ئەندامەکانی جەستە یهوه ئاماژە بۆ دوو قوتابی دەکات، پێیان دەلێت: "تۆ و تۆ وەرن سەمینارە کە تان پێشکەش بکەن."، لەم کاتەدا لە بەر ئەوهی دەور و بەری گوتنە کە دیارە، قوتابییه کان تێدەگەن و بە ئاشکرا دیارە کە چەمکی تۆ بۆ چ کەسێک دەگەرێتهوه.

لە گشت زمانەکاندا ئەم مۆرفیمانە بەدی دەکرێن کە چەمکی نیشانەریان تێدایە. لەم نیشانەرانە جیناوه کەسییه کان و ئامرازی نیشانە و دەرپرینه کان کات و شوێن... دەگەرێتهوه. ئەم دەرپرینه و اتا کانیان روون نابێتهوه تا بۆ (کەس، شت) نیشانەکان دەگەرێتهوه. بۆیە پەيوەندی نیشانەکان پەيوەندییه کی واتاییه کە دەبیت لە تێوان نیشانە و نیشانەراوه کەدا هەبیت، واتە ئەم کەرەستانە خاوهنی واتای پراگماتیکی و لە چوارچێوهی دەقیکی دیاریکراودا رۆلی گرنگ و بەرچاو دەبینن بۆ لیکدانەوه و تێگەیشتن لە دەق و بە ستنهوهی دەق بە دەور و بەرهوه، یان بە شیوهی کی تر: ئەم وشانە چەمکی سەر بە خۆ و چەسپاویان نییە و اتا کانیان دیار نابیت ئەگەر لە دەقدا نەبن (تۆفیق، ۲۰۰۲، ۴۶). بۆ نمونە ئەگەر سەیری ئەم نمونە یهیه خواروه بکەین:

قوتابییه کەم بینی.

دەبینین لەم نمونە یهیه دا گوێگر زانیارییه کی کەمی دەست دەکەوێت و کات و شوێنی رووداوه کی بۆ روون نابێتهوه، چونکە هەچ دەرپرینیکی وا لەم دەقدا بوونی نییە کە دەقە کە بە دەور و بەرهوه گری بدات. بە لām ئەگەر هەمان

رسته بەم شیوه یهیه خواروه بەدرکێنرێت:

دوینی لە زانکۆی سووران قوتابییه یه کەمە کەم بینی.

دەبینین بەهۆی بوونی دەرپرینه کان (دوینی، زانکۆی سووران، یه کەمە کە)، ئەم پرسته یه بە دەور و بەرهوه لکێنراوه. گری ئاوه لکاری "دوینی" کاتی روودانی رووداوه کەمان بۆ دەردەخات کە دوینی قوتابییه کی دیتووه نەوه ک رۆژێکی تر، هەروەها گری ناوی "زانکۆی سووران" شوینی رووداوه کەمان بۆ دەردەخات کە قوتابییه کی لە زانکۆی سووران بینیوه نەوه ک شوینیکی تر، هەروەها دیارخەری "یه کەمە کە" ئەوه بۆ گوێگر دەردەخات کە ئەوه قوتابییه کی بێنراوه؛ ئەوه قوتابییه کی یه کەم بووه، بەمەش ئەم دەرپرینه بونته هۆی ئەوهی کە دەقە کە بە دەور و بەرهوه بە ستنهوه.

۲-۱. ئەوهری دووهم: نیشانکارە پراگماتیکیه کان

نیشانە وه ک زاراوه یه کی گرینگی ناو پراگماتیکی بە کارهێنانی زۆری لە تاوتویکردنی ئەوه بابته دا هەیه، لە زمانی کوردیدا "نیشانە" و لە زمانی عەرەبی "علامه" و لە زمانی ئینگلیزی "deixis" ی پێ دەگوترێت (ئیراهیم: ۲۰۲۰: ۲۹). نیشانکارە کان ئەرکیکی ئاماژە یی دەگە یه نن کە لە رێگە یانەوه ئاماژە بە کات و شوینی ئاخوتن دەکرێت (Williams: 2019:3). بەمەش دەکرێت بڵین بە هۆی ئەوه دەرپرینه کی وه کوو نیشانکار بە کار دەهێنرێن، واتای شوین و بە شداربووانی ئاخوتن و رووداوه کامان بۆ روون دەبیتهوه کە قسە یان لە بارهوه دەکرێت، ئەمەش لە رێگە یه بە ستنهوه یان بەو کاتە دیاریکراوه کی دەقە کی تیدا دەرپرێدراوه (Lyons: 1997:377).

نیشانە پراگماتیکیه کان ئەوه نیشانانەن دەق بە دەور و بەرهوه دەبە ستنهوه، "زۆر پۆنان هەیه قسە کەر تیاپاندا زیاتر لە لە رووداو و روودانە کی قسە دەکات یان مەبە ستنهوه تی. لە زۆر شویندا قسە کەر لە کاتی قسە کردندا تیاپاندا مەبە ستنهوه زانیه له باره ی بوونی رووداوه کی یان شوینی روودانی" (فەرەج: ۲۰۰۰: ۱۳۲). واتە نیشانکارە کان دەور و بەری ئاخوتنمان بۆ روون دەکەن، بە شداربووان و کات و شوینی رووداوه کەمان پێ ئاشنا دەکەن. بۆ نمونە: ئەوه بە دووهم دەرچوو.

نره، له پرۆسهی نووسیندا نووسهر/خوینهر هه مبهه به قسه کهر/گوڤگر وهک نیشانه که سییه کان رۆلی هاوبه ش له به ره مه پینان و شیکردنه وهی ده قدا ده بینن، که به شیوهی ناراسته و خۆ له کردهی په یوه ندی کردندا به شداری ده کهن" (ئه حمه ۵: ۲۰۱۳: ۲۴).

به و واتایه ی نیشانه که سییه کان رۆلی هاوبه شیان له باریکی ئاخوتندا هه یه، دوو به کاره پینهریان هه یه، ئه وانیش "ئاماژه بی و ئاماژه بین" که قسه کهر و گوڤگر و ئاماده هه یه، به لام هه ندیک جار که سیکی تر دیته ناوه وه ئه ویش گوڤه له خه ری پی ده وتریت.

که واته ده توانین بلین نیشانه که سییه کان له پرۆسهی ئاخوتندا خاوه نی کۆمه لیک تایه مه ندین، وه کوو:

- رۆلی هاوبه شه کانی ئاخوتن له و باره دا تۆمار ده کهن که گوتهی تیدا به کار دیت، که سی یه کهم بو "قسه کهر" و که سی دووه م بو "گوڤگر" و که سی سییه م بو "ئاماده".

- که که سه کان ده گوڤین، ته وه ری ئاماژه کردن به خیرایی له هاوبه شی که وه بو یه کیککی تر ده پروات و "من" جاریک بو "من" و جاریککی تر بو یه کیککی تره.

- نیشانه که سییه کان دوو به کاره پینانی ئاماژه بی و ئاماده بیان هه یه.

- جگه له قسه کهر و گوڤگر و ئاماده، هه ندی جار "گوڤه له خه ر" دیته ناو باری ئاخوتنه وه که له باری واتادا ده پیت قسه کهر و گوڤگری راسته قینه و ناراسته قینه له یه کتر جیا بکرینه وه، ئه وسا گوڤگری راسته قینه به و که سه ده وتریت که قسه کهر هه لیده بژیریت بو گه یاندنی مه به سه ته که.

پۆلیس: مۆله ته که م نیشان بده

گوڤگر: گوڤه له خه ر (که سی ئاماده)

گوڤگری راسته قینه (شۆفیر) (عه بدولا: ۲۰۰۸: ۹۹)

۲-۲-۱. نیشکاره کانی کات

هه ر له دیزه مانه وه کات گرینگی تایه تی خۆی هه بووه له هه موو بواره کانی ژیان و کاردا، بابه تیککی گرینگی ناو

لیره دا وشه ی "ئه و" که له ریزمانی چاولیکه ری (تقلیدی) جیناوی نیشانه و کاری "ده رچوو" کاریکی رابردوو ی ساده یه، به لام رسته که به تیکرایسی لیل و ته ماوییه، ئه و کتیبه و ناوی چیه، (به دووه م ده رچوو) له چ بواریکدا به دووه م ده رچوو، (زانستی، وه زشی، پیشبرکن، هونه ر...) (عه لی: ۲۰۱۷: ۱۰).

نیشانه پراگماتیکیه کان به پی سه رچاوه زانستییه کان به شیوهی جیاواز پۆلین کراون، به گشتی چه ند جوڤرکن که بریتین له:

- نیشانکاره که سییه کان
- نیشانکاره کانی کات
- نیشانکاره کانی شوین
- نیشانکاره کانی ده ق
- نیشانکاره کۆمه لابه تیه کان (عه لی: ۲۰۱۷: ۱۰)

۱-۲-۱. نیشانکاره که سییه کان

نیشانکاره که سییه کان به شیوه یه کی بنه ره تی سی به ش له خۆ ده گریت که له ریگه ی جیناوه کانی که سی یه کهم (من)، که سی دووه م (تۆ) و که سی سییه م (ئه و) نوینه رایه تی ده کریت. له ئاخوتنی رووبه پرودا به شدار بووانی ئاخوتن به رده وام رۆله کانیان ده گوڤنه وه له پرۆسه ی ئاخوتندا (Yule: 1996:10). واته نیشانکاره که سییه کان ئه و ده رپرینانه ده گریت وه که له چوارچیوه ی ده قیک یان ئاخوتنیکدا بو که سییک ده گه رپنه وه که به شدارن له ئاخوتندا. نیشانه که سییه کان به پی ده رووبه ره جاریک بو که سییک یان رووداو یک یان شتیک ده گه رپنه وه. ئه م نیشانانه به هاوبه شی له گه ل وشه کانی تر ده لاله ت له که سییک ده کهن و ئاماژه بو ئه و که سانه ده کهن که به شداری له ئاخوتندا ده کهن و رۆلی ئه و که سه نیشان ده دن که هاوبه شن له قسه کردندا.

له کرده ی ئاخوتندا قسه کهر هه لگری سیستمی چه قی نیشانه کانه، ناراسته ی په یوه ندیی له به شدار بوویه که وه بو به شدار بوویه کی دیکه ده گوڤیت. جیف ده لیت: "بو په یوه ندی کردنی رووبه پروو، چه ند ئه کته ریک رۆل ده بینن که بنه مای رۆله کانیان له نیوان که سی یه کهم که چه قی نیشانه که یه، که سی دووه م گوڤگره، که سی سییه م ئه وانسی

2012:25). دیارترین ئەم دەبرپنانهی که پۆلی نیشانکاری شوینی دەبینن له زماندا، بریتین له دەبرپنانهکانی (ئیره، ئەوئ) (Chapman: 2011:41)، (Fillmore: 1974:4). له گه‌ل ئەمه‌شدا نیشانکاره‌کانی شوین هه‌موو ئەو چه‌مکانه‌ ده‌گرێته‌وه که ئاماژه به شوین ده‌که‌ن و شوین دیاری ده‌که‌ن (Yule: 2000:9). واته هه‌موو ئەو ئاوه‌لکردار و مۆرفیمه‌ تاییه‌تانه‌ی شوین ده‌گرێته‌وه که له سه‌ر ئاستی سیمانتیک مه‌ودایه‌ک دیاری ده‌که‌ن، به‌لام له سه‌ر ئاستی پراگماتیک به‌ پێی مه‌به‌ستی نووسه‌ر دیکۆده‌کریت. ده‌شی ئاوه‌لکرداریکی شوینی وه‌ک "گوڤرستان" بو‌ مه‌به‌ستی شوینییک ده‌رنه‌براییت، به‌لکوو په‌یوه‌ست به‌ ده‌وروبه‌ری نووسه‌ر، به‌ واتا مه‌به‌ست له ناویشانی کتیییک بیت و گوزارشت بیت له ئازار و تاریکی (ئه‌حمه‌د: ۲۰۱۳: ۲۶). نیشانکاره شوینییه‌کان ئەو نیشانانه‌ن که راسته‌وخۆ بیان ناپاراسته‌وخۆ ده‌بنه‌ نیشانه‌ی پراگماتیکیی بو‌ گه‌یانندی چه‌مکی شوین له‌ کرده‌ی گه‌یانندا، جگه‌ له‌ دیاریکردنی مه‌رجی ناپاراسته‌قینه‌ و واتا‌کان له‌ ده‌وروبه‌ره‌ جیاوازه‌کاندا. نیشانکاره شوینییه‌کان زانیارییه‌ زیادکراوه‌کانی تری ئاخواتنه‌کان، وه‌ک دووری و نزیکیی له‌ تیره‌وه‌ (ئیره، ئەوئ، لیره، له‌وئ... تاد) ده‌ستنیشان ده‌که‌ن. واته ئەم جو‌ره‌ نیشانکارانه‌ له‌ زماندا به‌ پێی ده‌وروبه‌ری به‌کاره‌ینراو واتای تاییه‌ت ده‌به‌خشن و بو‌ شوینییکیی تاییه‌ت ده‌گه‌رپنه‌وه، وه‌ک ده‌برپنانه‌کانی (ئهم خانوو، ئەم وڵاته، ئەم شاره‌) (Chapman: 2011:41).

بو‌ هه‌مونه‌:

که‌روێشکه‌که‌ له‌ پشت دا‌ره‌که‌یه‌. (فه‌تاح: ۲۰۱۱: ۲۰۱-۲۰۲)
 له‌م هه‌مونه‌ی سه‌ره‌وه‌دا گرێیی هاو‌لکارییی "له‌ پشت دا‌ره‌که‌" وه‌ک نیشانکاری شوینی ده‌رکه‌وتوو و شوینی رووداوه‌که‌مان بو‌ روون ده‌کاته‌وه.

ئازاد له ژووره‌که‌ی وانه‌ ده‌خوینییت.

له‌م رسته‌یه‌دا ئاماژه‌کردنه‌ به‌ ناوه‌ینان که "ئازاد"ه، نیشانکاری شوینی بریتییه‌ له‌ "ژووره‌که‌" (عه‌بدو‌لا: ۲۰۰۸: ۹۹).

۴-۲-۱. نیشکاره‌کانی ده‌ق

به‌و خاله‌ (چه‌قه‌) ده‌گوتریت که‌ گوته‌که‌ی به‌ ته‌واوه‌تی

تاوتویکردن و لیکۆلینه‌وه‌ بووه، به‌لام نیشانه‌ و کات له‌ ئاستی پراگماتیکیدا بو‌ مه‌به‌ستی تر به‌کار ده‌هێزین، واته به‌ پێی ده‌وروبه‌ر جیا ده‌کریته‌وه، جیاوازه‌ له‌ ئاستی سیمانتیکیی. نیشانکاری کاتی ئەو ده‌برپنانه‌ جیاوازانه‌ ده‌گرێته‌وه که له‌ کاتی ئاخواتندا به‌کار ده‌هێزین و چه‌مکی کاتیکی دیاریکراو ده‌گه‌یه‌نن، وه‌ک ده‌برپنانه‌کانی: (ئێستا، پاشان، به‌م زووانه‌) (Fillmore: 1971: 4). واته نیشانه‌کانی کات به‌ هه‌مان شیوه‌ی نیشانه‌ که‌سییه‌کان، کو‌مه‌له‌ نیشانه‌یه‌کن ئاماژه به‌ کات ده‌ده‌ن. له‌ ناو گوته‌دا "نیشانه‌کانی کات ئەو که‌ره‌ستانه‌ن که‌ ئاماژه به‌ کاتییک ده‌ده‌ن، به‌ پرێگه‌ی ده‌وروبه‌ر ده‌ستنیشان ده‌کرین، ئەویش کاتییک وه‌رگر پشت به‌ کاتی ئاخواتن ده‌به‌ستیت، کاتی ئاخواتن ده‌بیته‌ سه‌نته‌ری نیشانه‌ی کات له‌ ئاخواتندا" (عه‌لی: ۲۰۱۲: ۷۹).

له‌م هه‌مونه‌ی خواره‌وه‌دا زیاتر نیشانکاری کاتی روون ده‌که‌یه‌نه‌وه:
 دوینی بو‌ قه‌راخ به‌رێ که‌وتین.

له‌م هه‌مونه‌یه‌دا وشه‌ی "دوینی" ده‌بیته‌ نیشانه‌یه‌کی پراگماتیکیی، چونکه‌ ئەگه‌ر ئاگاداری کات و سات نه‌بین، ئەوا نازانین وشه‌ی دوینی چ کاتییکه‌ (ئه‌حمه‌د: ۲۰۱۳: ۲۶). ئەمرو چووم بو‌ زانکو و دارام بینی.

وشه‌ی "ئهمرو" نیشانکاری کاتییه‌، له‌م ده‌قه‌ ئاخواتنه‌دا نیشانه‌ی کاتییه‌که‌ ئاخواتنه‌که‌ به‌ روونی ده‌هیلێته‌وه‌ (فه‌قن: ۲۰۱۴: ۱۴).

سالی رابردوو له‌گه‌ل هاو‌رپیکانم چووین بو‌ گه‌شت.

گرێیی هاو‌لکارییی "سالی رابردوو" وه‌ک نیشانکاری کات ده‌رکه‌وتوو، کاتی روودانی ئاخواتنه‌که‌مان به‌ روونی بو‌ ده‌خاته‌ روو.

۳-۲-۱. نیشکاره‌کانی شوین

خالیکی گرنگ سه‌باره‌ت به‌ نیشانکاره‌کانی شوین ئەوه‌یه‌ که‌ دووری و نزیکیی قسه‌که‌ر و گوێگر له‌ پرۆسه‌ی ئاخواتندا کاریگه‌رییی له‌ سه‌ر لایه‌نی ده‌روونی به‌شداربوونی ئاخواتن ده‌بیت. بو‌ هه‌مونه‌ کاتییک مندالییک له‌ به‌رده‌م گوێگره‌که‌دا ده‌لێت من هه‌زم له‌وه‌ نییه‌، گوێگر دۆخی ده‌روونی منداله‌که‌ ده‌بینیت و بو‌ی روون ده‌بیته‌وه‌ (LoCastro: ۲۰۱۲: ۱۰۰).

دهگه پرتته وه بو به شیک له ناو خودی دهقه که به شی بهشی به کمی توژیینه وه که یه، به مهش ده بیته به نیشانکاری دهق.

له خواره وه تاییه تمه ندییه کانی پراگماتیک ده خهینه پروو: دهسته واژهی "له خواره وه" ده بیته نیشانکاری دهق، چونکه ئاماژه ده کات بو کۆمه لیک تاییه تمه ندی که پئویسته له خواره وهی ئه م ده برینه ریز بکرین.

۱-۲-۵. نیشانکاره کۆمه لایه تییه کان

نیشانه کۆمه لایه تییه کان مه به ست له و ئاماژانه که له به کارهینانی زماندا پیگه و مه به ستی کۆمه لایه تییه قسه که یان گوینگر باسکراو (که سی سییهم) نیشان ده دات. نیشانکاره کۆمه لایه تییه کان په یوه ندییه کان به و ده برینه زمانیه وه هه یه که چه مکی نازناوه کۆمه لایه تییه کانی به شداربووانی ئاخوتن ده گه یه نن. له زماندا چه ندین ده برینی دیاریکراو بو ئه مه به ست به کار ده هیترین (Levinson: 1983:89). واته نیشانه کۆمه لایه تییه کان بریتین له و نیشانانه ی که پله و پایه و چین و توینژ و ئاستی رۆشنییری و پیشه و ره گه ز و ته مه ن و باری خزمایه تی و نزیک و دووری و یه کسانی و نایه کسانی قسه که له چوارچیه کۆمه لایه تییه زمانیه کان نیشان ده دات. ئه و نیشانانه ئاماژه به جویری په یوه ندییه کۆمه لایه تییه ده دن له نیوان تیره و وه رگردا. ئه م جویره نیشانانه هه لگری شیوازی پزیزگرتن (به ریز) و وه سفکردن (قاره مانان)، هه روه ها ده شی بو پزیزیکردن و نیشاناندانی وه سفی سیفه تی خراپی که سانی تر وه ک بانگکردن به ریگه ی ناویان یان به کارهینانی ئیدییه بو سیفه ته خراپه کانیان. له بلاوترین نیشانه کۆمه لایه تییه کان ئه مانه ن:

ناوی کۆمه لایه تییه: (شیخ، مه لا، حاجی...) ← شیخ محمه د، حاجی سألح

ناوی خزمایه تییه (مام، کوپ، خال...) ← خال ئه حمه د، خوشکه جوان

ناوی پیشه (مامۆستا، پیشمه رگه، دکتۆر...) ← پیشمه رگه پاریزه ری ولاته.

نازناو و ناونا تۆره (خۆشناو، گه ردی، وشکه...) ← ئه حمه د گه ردی (ئیره ایم: ۲۰۲۰: ۴۴)

تیدا دیته به ره مه له لایه ن قسه که ره وه، تیایدا هه ردوو نیشانه ی (کات، شوین) کار ده که ن. یان ده توانریت بگوتریت که نیشانه کانی دهق، "کاتیک نیشانه ی کات له ده قیکدا له رییه کردی گه یاندنی پراگماتیکه وه به کار ده هیتریت له ده قدا، مه به ست له کاته که په ره گرافی پیشوو/داها توه و یا خود هه ندیک جار ئه و کاته یه که قسه که ر/نووسه ر ده یه ویت له ئاوه زی گوینگر یان خوینه ردا دروستی بکات. مه به ستیش له کۆدکردنی دهق به نیشانه شوینییه کان، ئاماژه کردنه بو ناو خودی دهق به هوی ده وروبه ر یان یه کیک له پیکهاته کانی پراگماتیک وه ک به په نامه کی قسه که ر/نووسه ر ده توانیت گوینگر یان خوینه ر به ره هندی نیشانه شوینییه کانه وه به ستیته وه له ده ره وه ی دهق" (مه حمود: ۲۰۰۹: ۳۷).

نیشانه کانی دهق؛ به شه کانی ده قیک یان گوینیک به یه که وه گری ده دن و په یوه ندییه گوته که و ده قی ده وروبه ری گوته که نیشان ده دن، ئه م نیشانانه بریتین له (ئاوه لکاره کانی کات، ئاوه لکاره کانی شوین، نیشانه کانی ئاماژه کردن)، وه ک: (پیش تیسته، له خواره وه، له به شی رابردوو، له ته وه ره کانی داها توه...), له هه ندیک باریشدا وشه کانی وه ک: (به لام، ته نیا، له گه ل ئه وه شدا، به هه رحال...), هه روه ها هه ندیک به ئامرازی نیشانه و ئاوه لکاری شوینی و کاتی، هه ندیک نیشانه ی تری دهق هه یه، وه ک: "ئامرازی به ستن"، ئه وانیش (که چی، که واته، به هه رحال...), ئه مانه ش گوینیک به گوینیکی تر ده به ستیته وه.

سه رکه توه ده بوو، به لام نه یده خویند. (ئیره ایم: ۲۰۲۰: ۴۵) ئه وه ی گرینگه ئه وه یه که پراگماتیک زیاتر گرینگه به ده وروبه ر ده دات وه ک له نووسین، چونکه ئه گه ر سه یه ر بکریت مرؤف سه ره تا گوته ری هه بووه نه ک نووسین، مرؤف به گشتی یه کتر دواندنی زیاتره وه ک له نووسین، هه روه ها ئه م زانسته ش (پراگماتیک) گرینگه به ده قی نووسراویش ده دات و شییه ده کاته وه (فه قی: ۲۰۱۴: ۱۶). له م موه ونانه ی خواره وه دا زیاتر نیشانکاره کانی ده قمان بو پروو ده بیته وه:

له به شی یه که مدا باسی ئه م بابه ته مان کردوو. سه یه ر ده که یه ن ده سه ته واژه ی "له به شی یه که مدا"

نیشانه کۆمه لایه تییه کان به پئی کولتور و کۆمه لگه ده گۆرپین، واته چه ندی تی و چۆنیتی ئه م نیشانه به نده به کولتور، ههروه ها له هه کولتور یکیش به نده به دوو هۆکار:

په یوه ندیی کۆمه لایه تی، واته نزیک و دووری په یوه ندیی خزمایه تی ئیوان ئه و که سانه ی به شدارن له قسه کردن یا قسه یان له سه ر ده کریت.

چه شن و جوړی بابه تی قسه کردن (عه بدولپر حمان: ٢٠٢٠: ٤٥)

له م نمووانه ی خواره وده دا زیاتر نیشانه کۆمه لایه تییه کان روون ده که ینه وه:

با دکتۆر بابه تیک پێشکەش بکات.

پیره دا فۆرمی "دکتۆر" ئاستی زانستی و پۆشنیبری ده رده خات.

+ جه نابی مامۆستا چۆنیت؟

- باشم، سوپاس دکتۆر گیان، تۆ چۆنیت؟

+ سوپاس بۆ خوا منیش باشم .

وهک له م ئاخواتنه وه ی سه ره وه دا ده رده که ویت، ئاخواتنی ئیوان دوو که سه که تیایدا ئاماژه به وشه کانی ریزلپتان و پایه ی کۆمه لایه تی ئیوان قسه که ر و گوێگر ده کات.

٢. به شی دووهم: نواندنی نیشانکاره کان له په ندی پێشیناندا

ئهم به شه ته رخان کراوه بۆ لایه نی کاره کیی توێژینه وه که وه، تیایدا نیشانکاره پراگماتیکیه کان له په ندی پێشیناندا ده ستنیشان کراون، بۆ ئهم مه به سه ته په رتووکی "په ندی پێشینان" ی "شیخ محمه دی خال" کراوه به که ره سه ته ی توێژینه وه که. هه ولمان داوه پێژه ی ده رکه وتنی نیشانکاره جوړاوجۆره کان له م په رتووکه ده ستنیشان بکه ین. ئهم به شه دابه ش کراوه به سه ر دوو ته وه ره دا، له ته وه ره ی یه که مدا جۆره کانی نیشانکاره کان خراونه ته روو، بۆ هه ره یه کیکیان چه ند نموونه یه کمان وه رگرتوو و شیمان کردوونه ته وه. ته وه ره ی دووهم ته رخان کراوه به لایه نی ئاماری توێژینه وه که، پێژه ی ده رکه وتنی هه ره یه ک له جۆره کانی نیشانکاره کان ده ستنیشان کراوه.

١-٢. نواندنی جۆره کانی نیشانکاره کان له په ندی پێشیناندا

ئهم ته وه ره تابه ت کراوه به ده ستنیشانکردنی جۆره کانی نیشانکاره کان له نموونه ی توێژینه وه که ماندا. بۆ هه ره یه ک له جۆره کانی نیشانکاره کان کۆمه لیک نموونه وه رگیرون و شی کراونه ته وه.

١-٢. نیشانکاره که سییه کان

وهک له به شی یه که مدا خستمانه روو، نیشانکاره که سییه کان کۆمه له نیشانه یه کی پراگماتیکین بۆ نواندنی که سیکی دیاریکراوه له ده قدا ده رده که ون. لیره دا کۆمه لیک په ند به نموونه ده هینینه وه و شۆقه یان ده که ین که نیشانکاری که سی تیااندا به دی ده کریت:

ئاش له خه یالێ، ئاشه وان له خه یالێ. (خال: ١٧)

له م په ندده دا وشه ی "ئاشه وان" وه کوو نیشانکاری که سی ده رکه وتوو، ئاماژه به خاوه نی ئاشه که ده کات.

ئه گه ر تۆ نه بیته به یارم، خودا ئه سازینێ کارم. (خال: ٢٨)

له م په ندده دا وشه ی "تۆ" وه کوو نیشانکاری که سی ده رکه وتوو، ئاماژه به گوێگر ده کات، "م/من" وه کوو نیشانکاری که سی بۆ قسه که ر ده گه ریته وه.

ئاغا ده ست مه شو، نه بۆ منه و نه بۆ تۆ. (خال: ١٩)

حه قی من بده، حه قی تۆ ئاسانه. (خال: ١٦١)

له م دوو په ندده ی سه ره وه دا جپناوه کانی (من، تۆ) وه کوو نیشانکاری که سی له شوینی که سی یه که م و دووهم (قسه که ر و گوێگر) ده رکه وتوون.

ئهلپێ دپکی مه م و زینه. (خال: ٣٩)

وشه کانی (مه م، زین) له م په ندده ی سه ره وه دا وه کوو نیشانکاری که سی ده رکه وتوون و ئاماژه ن بۆ دوو که سی دیاریکراوه.

ئهلپێ عسیا گرتوو یه تی و مووسا تپێ ئاخنیوه. (خال: ٤٣)

له م په ندده ی سه ره وه دا وشه ی "عیسا" وه کوو نیشانکاری که سی له به رانبه ر پێغه مبه ر عیسا و وشه ی "مووسا" له به رانبه ر پێغه مبه ر مووسا به کار هاتوو.

مالئ خه لیل، مالئاوایی جه لیل. (خال: ٣٧٤)

له م په ندده ی سه ره وه دا وشه کانی "خه لیل و جه لیل" وه کوو نیشانکاری که سی له شوینی دوو که سی دیاریکراوه به کار هاتوون.

۲-۱-۲. نىشانكارەكانى كات

لە دەقدا چەند دەستەواژە بەكى ديارىكراو بەكار دەھىترىن كە دەبن بە ئاماژە بۆ كاتىكى ديارىكراو لە دەرهوھى دەقەكەدا، واتە كاتى پروودانى ئاخاوتەكە نىشان دەدەن، بەمەش كاتى پروودانى دەقەكە بە كاتىكى ديارىكراوھە دەبەستەنەھە، وەك لەم پەندانەھى خوارەوھەدا بەرچاومان دەكەوئت:

ئاخىرى پىرى، جۆ بە تىرى. (خال: ۱۳)

لەم پەندەدا وشەھى "پىرى" پەيوەندى بە تەمەن و كاتەوھە ھەيە و وەكوو نىشانكارى كاتى دەركەوتووه.

ئەمرو بە حازرە، سەينى بە قەرز. (خال: ۵۱)

ئىشى ئەمرو مەخەرە سەينى. (خال: ۶۵)

وشەكانى (ئەمرو، سەينى) لەم دوو پەندەھى سەرەوھەدا وەكوو دوو نىشانكارى كاتى دەركەوتوون و ئاماژەن بۆ دوو كاتى ديارىكراو.

بە خۆشى زستان و زەردەخەنەھى دوژمن، باوەر مەكە. (خال: ۷۶)

لەم پەندەدا وشەھى "زستان" پۆلى نىشانكارى كاتى بىنيوھە و وەكوو ئاماژە بۆ كاتىكى ديارىكراو بەكار ھاتووه.

بە شەو جەردە، بە پۆژ مەردە. (خال: ۸۱)

لەم پەندەدا وشەكانى (شەو، پۆژ) پۆلى نىشانكارى كاتى بىنيوھە بۆ دوو كاتى ديارىكراو.

بەفرى ئادارى، بکەوئى ھەتا گوئى دارى، نامىنى تا ئىوارى.

(خال: ۹۳)

لەم پەندەھى سەرەوھەدا وشەھى "ئادار" وەكوو نىشانكارى كاتى دەركەوتووه، ئاماژەيە بۆ مانگىك لە مانگەكانى سأل، ھەرۆھەا وشەھى "ئىوارى" وەكوو نىشانكارى كاتى دەركەوتووه و ئاماژەيە بۆ كاتىكى ديارىكراو.

۲-۲-۳. نىشانكارەكانى شوپن

نىشانكارەكانى شوپن كۆمەللىك دەربىنى زمانىن كە دەبن بە ئاماژە بۆ شوپنىكى ديارىكراو لە چوارچىوھەھى دەوربەرى پروودانى كەدەكە، واتە دەركەوتنى ئەم جۆرە دەربىنانە شوپنى پروودانى ئاخاوتەكە بۆ ئىمە پروون دەكەنەوھە و دەقەكە بە دەوربەرەوھە گرى دەدەن. وەك لەم چەند پەندەھى خوارەوھەدا بەرچاومان دەكەوئت:

پىاوى دەستەوسان، چ لەگەرميان چ لە كوئستان. (خال:

۱۲۱)

وشەكانى (گەرميان، كوئستان) لەم پەندەدا وەكوو نىشانكارى شوپن دەركەوتوون.

بە پرسىار بەغدا ئەدۆزىتەوھە. (خال: ۷۴)

لەم پەندەھى سەرەوھەدا وشەھى "بەغدا" وەكوو نىشانكارى شوپنى دەركەوتووه، بووتە ئاماژە بۆ شوپنىكى ديارىكراو.

بچىە خوراسان، ھەر دەيەوھە سەر كەوئ و كاسان. (خال:

۱۰۰)

وشەھى "خوراسان" لەم پەندەھى سەرەوھەدا پۆلى نىشانكارى شوپنى بىنيوھە، ئاماژەيە بۆ ناوچەيەكى ديارىكراو.

پەمووش لە شارەزور زۆرە. (خال: ۱۱۵)

وشەھى "شارەزور" لەم پەندەھى سەرەوھەدا پۆلى نىشانكارى شوپنى بىنيوھە، ئاماژەيە بۆ شوپنىكى ديارىكراو.

دارى قەرەداغ پەلكى دەرمانە، خۆزگەم بەو خوشكەھى براى ميانە. (خال: ۱۸۴)

لەم پەندەدا وشەھى "قەرەداغ" وەكوو نىشانكارى شوپنى لە بەرانبەر شوپنىكى ديارىكراو بەكار ھىتراوھە.

شەر لە بادىنان، تۆز لە پىش مالى مە. (خال: ۲۶۳)

ھەريەك لە وشەكانى (بادىنان، مال) لەم پەندەھى سەرەوھەدا پۆلى نىشانكارى شوپنى بىنيوھە و ئاماژەن بۆ

دوو شوپنى ديارىكراو.

ھەر كەسنى پەرى تاوسى ئەوئى، ئەبئى پروا بۆ ھىندستان.

(خال: ۴۳۸)

وشەھى "ھىندستان" لەم پەندەھى سەرەوھەدا ئاماژەدانە بە شوپنىكى ديارىكراو، ئەمەش واى كەردووه پۆلى نىشانكارى شوپنى بىنيوت.

۲-۲-۴. نىشانكارەكانى دەق

نىشانكارەكانى دەق لە چوارچىوھەھى پەندەكانى شىخ محەمەدى خالدا دەركەوتنىان نىبە بە پىسى سروشتى بابەتەكە، چونكە ئەم جۆرەھى نىشانكار بە دەگمەن لە دەقى ئەدەبىدا دەردەكەون و بەكار دەھىترىن.

۲-۲-۵. نىشانكارە كۆمەلەتەيەكان

لە چوارچىوھەھى ھەر كۆمەلگەيەكدا چەند دەربىنىكى زمانى وەكوو ئاماژەدان بە چىنە جياوازەكانى ناو كۆمەلگە

بەكار دەھىزىن و دەبن بە نىشانكارى كۆمەلەيتى، بە دەركەوتىيان لە دەقدا پىنگەي كۆمەلەيتى كارەكتەرەكانى ناو دەقەكە دەستىشان دەكەن. وەك لەم چەند پەندەي خوارەوودا دەردەكەوئىت:

ئاغا و خزمەتكار لىك راست بوونەو، قوربانى و قوربان لەبىر چوونەو. (خال: ۲۰)

لەم پەندەدا وشەكانى (ئاغا، خزمەتكار) وەكوو نىشانكارى كۆمەلەيتى دەركەوتوون، ئاماژەن بو دوو كەسايەتتى كۆمەلەيتى ديارىكراو لە كۆمەلگەدا.

ئەگەر بە مالى؛ بە مام و خالى، ئەگەر بيمالى؛ بە بەيتومالى (خال: ۲۸)

وشەكانى (مام، خال) لەم پەندەي سەرەوودا رۆلى نىشانكارى كۆمەلەيتىيان بىنەو، لە بەرانبەر دوو كەسايەتتى كۆمەلەيتى ديارىكراو بەكار هاتوون.

ئاوودان بى مەراغە، خوالمى لى بوونە ئاغا. (خال: ۲۳)

لەم پەندەي سەرەوودا وشەكانى (خولام، ئاغا) رۆلى نىشانكارى كۆمەلەيتىيان بىنەو، ئاماژەن بو دوو كەسايەتتى كۆمەلەيتى ديارىكراو.

ئەلى كەرى دەروئشە، سەر بە ھەموو مالىكا ئەكا. (خال: ۴۳)

لەم پەندەي سەرەوودا وشەي "دەروئش" رۆلى نىشانكارىكى كۆمەلەيتى بىنەو، ئاماژەيە بو جوړە كەسايەتتىكى كۆمەلەيتى ديارىكراو.

بە تەماشاش، نابىتە پاشا. (خال: ۷۳)

وشەي "پاشا" وەكوو نىشانكارىكى كۆمەلەيتى ديارىكراو بەرچاو دەكەوئىت لەم پەندەي سەرەوودا، بوووتە ئاماژە بو كەسايەتتىكى كۆمەلەيتى.

بەشى كابان يا روورەشەي، يا بىبەشەي. (خال: ۹۳)

وشەي "كابان" لەم پەندەي سەرەوودا وەكوو نىشانكارىكى كۆمەلەيتى بەكار هاتوو.

خەسوو لەگەل تۆمە، بووكى تۆ گوئىت لى بى. (خال: ۱۶۵)

وشەكانى (خەسوو، بووك) لەم پەندەي سەرەوودا بوون بە نىشانكارى كۆمەلەيتى، ھەريەكىيان ئاماژەن بە كەسايەتتىكى كۆمەلەيتى ديارىكراو لە كۆمەلگەماندا.

داكى خۆم كابانە، تىر ئەخۆم كفتانە. (خال: ۱۸۴)

لەم پەندەي سەرەوودا وشەكانى (داك - دايك، كابان) رۆلى نىشانكارى كۆمەلەيتىيان بىنەو.

۲-۲. لايەنى ئامارى توئىنەو

بە مەبەستى خستەنەرووى رىژەي دەركەوتتى جوړەكانى نىشانكارە پراگماتىكىيەكان، گشت ئەو پەندانەي كە نىشانكارەكانىيان تىدا بەدى دەكرىت دەستىشانمان كرددوون، بە پى جۆرى نىشانكارەكان پەندەكانمان لە يەكترى جيا كرددووتەو و پۆلنىمان كرددوون، بەلام لە بەر زۆرى ئەو پەندانەي كە نىشانكارىيان تىدايە لە لايەك، سنووردارى قەبارەي توئىنەو كەمان لە لايەكى تر، نەمانوئىستوو گشت پەندەكان شى بكنەو و نىشانكارەكانىيان دەستىشان بكنەن، بەلكوو بو ھەريەكىك لە جوړەكانى نىشانكار چەند پەندىكى ديارىكراومان شى كرددووتەو، وەك لە تەوورەي يەكەمدا بىنەمان. بەلام بە مەبەستى دەستىشانكردنى رىژەي دەركەوتتى جوړە جياوازەكانى نىشانكارەكان، گشت ئەو پەندانەمان دەستىشان كرددوون كە نىشانكارىيان تىدايە، لە خستەنەرووى ئامارى توئىنەو كەمان سوودمان لى وەرگرتوون.

بە گشتى لەم پەرتووكەي كە وەكوو ھونەي توئىنەو كە وەرمانگرتوو، (۴۴۹۲) پەند لەخو دەگرىت، لەم رىژەيەش (۸۸۵) پەند نىشانكارىيان تىدا بەرچاو دەكەوئىت، كە دەكاتە رىژەي (۱۹.۷۰٪) كۆي گشتى پەندەكان. ھەروەھا رىژەي دەركەوتتى جوړەكانى نىشانكارەكان بەم شىوئەيە، كە لە خستەكەدا دەبىزىت:

ژمارە	جوړى نىشانكار	ژمارەي پەندەكان	ژمارەي نىشانكار
۱	نىشانكارە كەسىيەكان	۲۱۹	۳۳۵
۲	نىشانكارەكانى كات	۱۵۵	۲۶۶
۳	نىشانكارەكانى شوپن	۱۲۱	۱۴۳
۴	نىشانكارەكانى دەق	۰	۰
۵	نىشانكارە كۆمەلەيتىيەكان	۳۹۰	۴۲۰
	كۆي گشتى	۸۸۵	۱۱۶۴

ههیه، به گشتی (396) نیشانکاری کۆمه لایه تی بوونیان ههیه، که ده کاته ریژهی (46.06%) کۆی گشتیی نیشانکاره کان، هۆکاری ئه مهش بۆ سروشتی بابته که ده گه ریژه وه به وهی که په ندی پیشینان زیاتر گوزارشت له دیارده کۆمه لایه تییه کانئ ناو کۆمه لگه ده کهن.

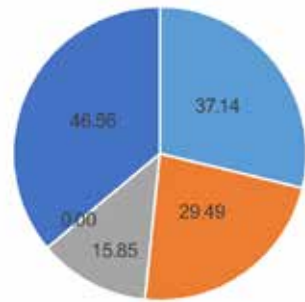
4. هیچ نیشانکاریکی دهق له په نده کاندایا بهرچاوا ناکه ویت، ئه مهش بۆ سروشتی بابته که ده گه ریژه وه، چونکه نیشانکاره کانئ دهق زیاتر له ده قیقی فراوان بهرجه سته ده بن، له ریگه یانه وه به ش/ پارچه یه کی ده قه که به به ش/ پارچه یه کی تری ده قه که ده به ستریتیه وه، به لام په نده کان زیاتر له رسته یه ک/ چهند رسته یه کی کورت پیک دین و ده رفه تی بهرجه سته بوونی ئه م جۆره نیشانکاره تیانداده گمه نه.

5. له په نده کاندایا (219) نیشانکاری که سی بوونیان ههیه، که ده کاته ریژه ی (37.14%) ی کۆی گشتیی په نده کان. ده رکه وتسی ئه م جۆره نیشانکاره ش بۆ ئه وه ده گه ریژه وه که جیناوه کان له چوارچیویه په نده کاندایا شوینی قسه کهر و گوپگر ده گرنه وه و وه کوو قسه کهر و گوپگر خویان ده نوین و ئه رکی نیشانکاری که سی ده بینن.

6. نیشانکاره کانئ کات ژماره یان (100) نیشانکاره له په نده کاندایا، که ریژه ی (29.49%) ی کۆی گشتیی په نده کان پیک ده هینیت. نیشانکاره کانئ شوین ژماره یان (121) نیشانکاره له په نده کاندایا، که ریژه ی (18.85%) کۆی گشتیی په نده کان پیک ده هینیت. هۆکاری ده رکه وتسی ئه م دوو جۆره نیشانکاره له په نده کاندایا بۆ ئه وه ده گه ریژه وه که ئه م رووداوه ی که په نده کان له خویان ده گرن؛ زۆربه ی جار له کات و شوینیکی دیاریکراودا روو ده دن، ئه مهش وا ده کات نیشانکاره کانئ کات و شوین به فراوانی له په نده کاندایا بهرچاوا بکه ون.

وهک له خسته که دا ده بینیت، به گشتی له (880) په نده نیشانکاره کان بوونیان ههیه، له وه په نده نشدا (1164) ده سته واژه ی زمانی وه کوو نیشانکار ده رکه وتوون. ئه وه ی جیی سه رنجه نیشانکاره کۆمه لایه تییه کان زۆرتین ده رکه وتیان ههیه که ژماره یان (420) نیشانکاره و نیشانکاره کانئ ده قیش که مترین ده رکه وتیان ههیه و له هیچ په ندیکدا بهرچاوا ناکه ون. له م وینه یه ی خواره ودا به وردی ریژه ی ده رکه وتسی جۆره کانئ نیشانکاره پراگماتیکییه کان ده خهینه روو:

ریژه ی ده رکه وتسی جۆره کانئ نیشانکاره کان

وهک له م وینه یه ی سه ره وه دا بۆمان ده رده که ویت نیشانکاره کۆمه لایه تییه کان زۆرتین ده رکه وتیان ههیه که ده کاته ریژه ی (46.06%)، نیشانکاره که سییه کان به ریژه ی (37.14%) بوونیان ههیه، نیشانکاره کانئ کات به ریژه ی (29.49%) بهرچاوا ده کهن، نیشانکاره کانئ شوین به ریژه ی (18.85%) ده رکه وتوون، هیچ نیشانکاریکی ده قیش له په نده کاندایا بهرچاوا ناکه ویت.

ئه نجامه کان:

1. په ندی پیشینان روئیکی کاریگه ر ده بینن له بهرجه سته کردنی نیشانکاره کان له زماندا.
2. به گشتی له م په رتووکه ی که وه کوو هه مونه ی توئینه وه که وه رمانگرتووه، (4492) په ند له خو ده گریت، له م ریژه یه ش (880) په ند نیشانکاریان تیدا بهرچاوا ده که ویت که ده کاته ریژه ی (19.70%) ی کۆی گشتیی په نده کان.
3. نیشانکاره کۆمه لایه تییه کان زۆرتین ده رکه وتیان

پاشكۆ

له پاشكۆی تووژینهوه كه دا گشت ئەو پەندانەى كه نیشانكاره كانیان تیدا بهرچاو ده كه ویت؛ پۆلین كراون.

نیشانكاره كه سییه كان

۱. ئەگەر تۆ نه بیت به یارم، خودا ئەسازینى كارم. (شیخ محهمەدى خال: ۲۸)

۲. ئاش له خه یالنى، ئاشه وان له خه یالنى. (شیخ محهمەدى خال: ۱۷)

۳. ئاشى ئاو بردوو، ئاشه وان له چه قچه قه ئەگه رى. (شیخ محهمەدى خال: ۱۶)

۴. ئاشه وان له خه یالنىك و باراشه پار له خه یالنىك. (شیخ محهمەدى خال: ۱۷)

۵. ئاشه وان چ دۆست چ دۆژمن. (شیخ محهمەدى خال: ۱۷)

۶. ئاگای له مه حموودى بیزه واد نییه. (شیخ محهمەدى خال: ۱۸)

۷. ئاغا دهست مه شو، نه بو منه و نه بو تو. (شیخ محهمەدى خال: ۱۹)

۸. ئافتاوه و لولینه كارى یهك ئەكەن، بارمه نانیان حسابه. (شیخ محهمەدى خال: ۲۰)

۹. ئاوى له كوول ئەلنى: هه ر چیم كرد، خو م به خو م كرد. (شیخ محهمەدى خال: ۲۴)

۱۰. ئوخه ی مالى خو م، هزه كه م ئەتخو م، هزه كه م ناتخو م. (شیخ محهمەدى خال: ۲۵)

۱۱. ئەرتو مەنى، من دوو مەنم، بیجگه له گورز و كه مەندم. (شیخ محهمەدى خال: ۲۵)

۱۲. ئەزم هه لئه به زم. (شیخ محهمەدى خال: ۲۵)

۱۳. ئەگەر تۆ نه بیت به یارم، خوا ئەسازینى كارم. (شیخ محهمەدى خال: ۲۸)

۱۴. ئەگەر خو ت له هه موو كه س به كه متر بزانی، دیاره ناكه سه به چه و نادانى. (شیخ محهمەدى خال: ۲۹)

۱۵. ئەگەر خو ت به پیاو ئەزانی، مه ویتسه له سه ر رینگا و سه ربانى. (شیخ محهمەدى خال: ۲۹)

۱۶. ئەگەر دۆستىكى وهك تو م بىنى، ئیتر دۆژمنم بو جییه. (شیخ محهمەدى خال: ۳۰)

۱۷. ئەگەر دهنگى ئەكەم دهنگم ده رئه چى، ئەگەر دهنگى ناكەم رهنگم ئەچى. (شیخ محهمەدى خال: ۳۰)

۱۸. ئەگەر رهش بم وهك موو، ده ولئه تى باوكم ئەمدا به شوو. (شیخ محهمەدى خال: ۳۱)

۱۹. ئەگەر زانیى ئەزم، ئەگەر نه یزانی دزم. (شیخ محهمەدى خال: ۳۱)

۲۰. ئەگەر كا هیى خو ت نییه، كایه ن هیى خو ته. (شیخ محهمەدى خال: ۳۳)

۲۱. ئەگەر كه س نه یخواستم، شووت پى ئەكەم. (شیخ محهمەدى خال: ۳۳)

۲۲. ئەگەر كه سیك كه سه، هه رفیكى به سه. (شیخ محهمەدى خال: ۳۳)

۲۳. ئەگەر نه یدا مه عبوو، چى بكا مه حموود. (شیخ محهمەدى خال: ۳۴)

۲۴. ئەلئى دركى مه م و زینه. (شیخ محهمەدى خال: ۳۹)

۲۵. ئەلئى عیسا گرتوو یه تى و موسا تى ناخنیوه. (شیخ محهمەدى خال: ۴۳)

۲۶. ئەلئى پریشكى ئاشه وانه. (شیخ محهمەدى خال: ۴۶)

۲۷. ئەلئى مریشكى ئاشه وانه، تا كشه ی لى بكریت زیاتر بو سه ر دۆلیان رانه كات. (شیخ محهمەدى خال: ۴۶)

۲۸. ئەلئى من كره ئەكەم و ئەو ئەیخوا. (شیخ محهمەدى خال: ۴۷)

۲۹. ئەم دهست موحتاجى ئەو دهست نه بنى. (شیخ محهمەدى خال: ۴۸)

۳۰. ئەم لا ئەكەم ئاو ئەمبا، ئەو لا ئەكەم گورگ ئەمخوا. (شیخ محهمەدى خال: ۴۹)

۳۱. ئەم لا تات و ئەو لا تات، ئەى بابه جیقم ده رهات. (شیخ محهمەدى خال: ۴۹)

۳۲. ئەم لای ناوه به و لاوه، گووى كرده هه ردوو لاوه. (شیخ محهمەدى خال: ۴۹)

۳۳. مردوو به م شیوه نه زیندوو نابیته وه. (شیخ محهمەدى خال: ۴۹)

۳۴. ئەو بو ناو هۆز، ئەو بو ناو كۆز. (شیخ محهمەدى خال: ۵۱)

۳۵. ئەو خورمایه ی تو خواردووته، وا له گیرفانى منا. (شیخ محهمەدى خال: ۵۱)

۳۶. ئەو خوینەى شهوى به سه ر تپه پرى، تۆله ی فه وتاوه. (شیخ محهمەدى خال: ۵۱)

۳۷. ئەو دانیشتوو ه له ویرانه ی وپرى، خه لقی ته مووره لى ئەده ن به گون و كبرى. (شیخ محهمەدى خال: ۵۲)

۳۸. ئەو ژنه ی دانى جوان نه بنى، به چاو پینه كه نى. (شیخ محهمەدى خال: ۵۲)

۳۹. ئەو سەربینه بخەرە ژێر سەرت. (شیخ محەمەدی خال: ۵۲)
۴۰. ئەو سوارە و من پیاو. (شیخ محەمەدی خال: ۵۲)
۴۱. ئەو شوینە ی پاک بئ، خۆمی تیا دائەنیشم. (شیخ محەمەدی خال: ۵۲)
۴۲. ئەو چاوە کوێر بئ، دوژمنی خۆی پئ نەناسئ. (شیخ محەمەدی خال: ۵۲)
۴۳. ئەو کاتە زانیم کار گوو بە گوو، سەرۆکی بازار یاقوو بە جوو. (شیخ محەمەدی خال: ۵۲)
۴۴. ئەو کاروانچی، من خانچی. (شیخ محەمەدی خال: ۵۲)
۴۵. ئەو کانیهی ئاوی لئ ئەخۆیتەو، بەردی تئ مەخە. (شیخ محەمەدی خال: ۵۲)
۴۶. ئەو کوتکە بە خۆما نەدرئ، وەک لە پەشکە ی کا بدرئ وایە. (شیخ محەمەدی خال: ۵۳)
۴۷. ئەو وەختە دانای حەوێم کەند، کە کردم لەگەڵ گاگەل. (شیخ محەمەدی خال: ۵۳)
۴۸. ئەو ئەزم، هەلئەبەزم. (شیخ محەمەدی خال: ۵۴)
۴۹. ئەو باو، وا لە ناو. (شیخ محەمەدی خال: ۵۴)
۵۰. ئەو بەختی من نییە گەسک بەدم کیری کەر بدۆزمەو. (شیخ محەمەدی خال: ۵۴)
۵۱. ئەو ملی من و ئەو چەقۆی تۆ. (شیخ محەمەدی خال: ۵۵)
۵۲. ئەو تۆ پە ی پەستی، من پە ی مەستم. (شیخ محەمەدی خال: ۵۹)
۵۳. ئەو لە تۆ دوور، پەنگی سوورە. (شیخ محەمەدی خال: ۶۱)
۵۴. ئیشکەرم بەرئ، مشۆرخۆرم نەمرئ. (شیخ محەمەدی خال: ۶۴)
۵۵. ئیشکەری خۆتی، خۆشەویستی خەلقی. (شیخ محەمەدی خال: ۶۴)
۵۶. ئیشی من راست بئ، ئیشی تۆ ئاسانە. (شیخ محەمەدی خال: ۶۵)
۵۷. بانگی محەمەد بە ئاشکرا خۆشە. (شیخ محەمەد خال: ۷۱)
۵۸. باوکمان بڕایە و من چکئ لە تۆ وەجاخزادەترم. (شیخ محەمەدی خال: ۷۱)
۵۹. بە خۆت بخۆ تیر، بە خەلق مەکە خیر. (شیخ محەمەدی خال: ۷۶)
۶۰. بە خۆم بلئ ئاغا، بە ژنە کەشم بلئ ئاغازن. (شیخ محەمەدی خال: ۷۶)
۶۱. بە دەستی خۆم چیم کرد بە خۆم. (شیخ محەمەدی خال: ۷۷)
۶۲. بە دەستی خۆی ئاگری بەر داووەتە خۆی. (شیخ محەمەدی خال: ۷۷)
۶۳. بە زمانی خۆم چیم کرد بە خۆم. (شیخ محەمەدی خال: ۸۰)
۶۴. بەقەد بەرە ی خۆت پئ راکیشە. (شیخ محەمەدی خال: ۸۳)
۶۵. بەختم لە هەموو شتیکا پەشە، تەنیا لە شووتیدا نەبئ سپی. (شیخ محەمەدی خال: ۸۸)
۶۶. بە هەر چا و تۆ من ئەبینت، هەر بە و چاوە منیش تۆ ئەبینم. (شیخ محەمەدی خال: ۸۷)
۶۷. بەختە کە ی من ئەمەندە لارە، ترۆزی ئەچینم کالیارە. (شیخ محەمەدی خال: ۸۹)
۶۸. بەختەوهری تۆپیکە بەدوایا پانەکەیت، کە ئەشوەستی شەقی تئ هەلئەدەیت. (شیخ محەمەدی خال: ۸۸)
۶۹. بە دەستی خۆی ئاگری بەر داووەتە گیانی خۆی. (شیخ محەمەدی خال: ۸۹)
۷۰. بەر کە لە دەست من چوو، سەر بە هەزارەو نئ. (شیخ محەمەدی خال: ۸۹-۹۴)
۷۱. بەلکە وتی: خۆم و ئەم سکه. (شیخ محەمەدی خال: ۹۴)
۷۲. بەو بایە ئەژیم کە لای تۆو دئ. (شیخ محەمەدی خال: ۹۴)
۷۳. بوو بە ترە کە ی خەسەرەو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۰۱)
۷۴. پووور فەرەنگیز تۆ تەشبیە کە ی من برئس، هیلکە کە ی خۆت بەدە بە نیوهرئس. (شیخ محەمەدی خال: ۱۱۸)
۷۵. پیاو کە ناچار بوو بە جوولە کە ئەلئیت بە ریشی مەردانەت قەسەم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۲۰)
۷۶. پیرزنی ئەو دنیایە، دلداریی خۆی لەبیر نایە، ئەکا مەنعی من و یابە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۲۲)
۷۷. تا بۆ خۆم سەند قیر سپی بوو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۲۷)
۷۸. تا بۆ خۆم سەند قیر وتی چەق. (شیخ محەمەدی خال: ۱۲۷)
۷۹. تەمەل ئەلئ هەمووی ئەخۆم، دوایی ئەلئ چیم کرد بە خۆم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۳۵)
۸۰. تەمەل گەیشتە چل، ئادەمی ئەبیتە جل. (شیخ محەمەدی خال: ۱۳۵)
۸۱. ترە لە تەوراسی چی، هەمزە لە هەورازی چی. (شیخ محەمەدی خال: ۱۳۷)
۸۲. تف هەلئەدە ی رووی خۆت ئەگرئتەو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۳۸)
۸۳. تفی خۆت بکە و برۆ. (شیخ محەمەدی خال: ۱۳۹)

۸۴. تو مەشک من بژەن، من مەشک مأل میر. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۰)
۸۵. تو ئەتەوئی لە قەلا ئیشی بکەین و لە کۆترانیش. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۰)
۸۶. تو بنوو وەستای بخار، خوا یەکە و دەروو هەزار. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۰)
۸۷. تو کاله کخۆریت یا بیستانن. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۰)
۸۸. تو لە حمە ناشەوانی چاکتر نازانی. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۱)
۸۹. تو لە گەل عام یا عام لە گەل تو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۱)
۹۰. تو مەتیکى من دوو مەنم، بیجگە لە گورز و کەمەندم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۱)
۹۱. تو مەیکە خوا بداتن. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۱)
۹۲. تو موویەک ئەبینی من دەستپێچکێک موو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۱)
۹۳. تو نە مزگەوت. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۱)
۹۴. تو هەنگاوێک پروو بەخت بئ، تا من دە هەنگاو پروو بە تو بێم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۱)
۹۵. جینو مەدە بە باوکی سەگم، منیش جینو ئەدەم بە باوکی بەگت. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۶)
۹۶. جیی سەرم مەکرەووە، خۆم قنگم ئەکەمەووە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۴۹)
۹۷. چوون بەدەست خۆمە، هاتنەووە بەدەست خۆم نییە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۵۷)
۹۸. حەقی کفن بە من بپرئ، مردوو گۆر بەگۆر بئ. (شیخ محەمەدی خال: ۱۶۰)
۹۹. حەقی من بدە، حەقی تو ناسانە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۶۱)
۱۰۰. خاس کەیت بو خۆتە و خراب کەیت بو خۆتە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۶۳)
۱۰۱. خەتای من چیبە بەختە کەم شەرە، کۆچم ناو پتەهێ کۆچی سەگۆرە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۶۴)
۱۰۲. خە بار ئەکا، بلە کەپر ئەکا. (شیخ محەمەدی خال: ۱۶۸)
۱۰۳. خوا بە تیزم کا بە تیزم، بە تیزی فرە حیزم کا. (شیخ محەمەدی خال: ۱۶۹)
۱۰۴. خوا بدا مەرگم، زاوا نەکا بەرگم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۶۹)
۱۰۵. خوا داران بگرئ، ئیمە خستە مەنەمەنە مألان. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۰)
۱۰۶. خوا دەلئ: لە تو حەرە کەت، لە من بەرە کەت. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۱)
۱۰۷. خوا دەمی منی بە ئەسکەنە هەلنە کەنداو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۱)
۱۰۸. خوام لئ لارە و بەندەم لئ لارە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۴)
۱۰۹. خو دەمی ئەو قنگی خوئی نییە بیقوچینی. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۶)
۱۱۰. خو مریشک نیم بە دەنووک شەر بکەم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۶)
۱۱۱. خۆت بکە تیرە، بە من مەکە خیرە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۶)
۱۱۲. خۆت بکوژی بو بۆرە پیاو، ئەلئ بە دەردی خوا مرد. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۷)
۱۱۳. خو نام بە سەر ساجووە نەسووتاو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۶)
۱۱۴. خۆت دەری خۆت نەخورینی بە کەس ناخوړیت. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۷)
۱۱۵. خو مار نیم بە گل بژیم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۷۸)
۱۱۶. دایە بمرە و باوہ بوازە، بو خۆت بگەرئ قەلەندەر خاسە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۵)
۱۱۷. دایە! تا تو نامۆزگاریی منت کرد، سەد و سی میشم بە گونی کەرەکەوہ ژمارد. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۶)
۱۱۸. دەستخەرۆت کردم، رەنجەرۆم مەکە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۰)
۱۱۹. دەستئ کە فیر بوو لە گەنەکاری، عاردی نایە تو لە شەرەزاری. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۲)
۱۲۰. دەستەشکینم مەکە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۲)
۱۲۱. دەستە چەرەکەئ خۆت مەسوو بەسەر منا. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۲)
۱۲۲. دەستم لە سەنیرە، دەمم لە پەنیرە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۳)
۱۲۳. دەستیان لە دەستە، تۆیان مەبەستە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۵)
۱۲۴. دەستیک نەتوانم بیبیرم، ماچی دەکەم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۶)
۱۲۵. دەمم نەبئ ھاکەم، پیم نەبئ پراکەم، قورئ کورئ بەسەر کەم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۸)
۱۲۶. دەنگ ئەکەم بەدناوم، دەنگ ناکەم تەنگاوم. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۸)

۱۴۹. سه‌ری گوریسه‌که کورت بوو، نه‌گه‌یشت به تو. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۴۸)
۱۵۰. سه‌گ بترتی ئەلن: بده به‌شم. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۵۰)
۱۵۱. سه‌گ و سیروان پیته‌که‌نن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۵۱)
۱۵۲. سه‌یسادق تو ئەیکه‌یت به‌گیسکیک خاسه، ئەو نا حاجی ئەوه‌لا خول ئەده‌م ئەیکا وه‌دیزه‌یی داتووله. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۵۲)
۱۵۳. س‌ری خۆم و ت‌ری خۆم. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۵۳)
۱۵۴. س‌کی ت‌یرم، ئەس‌پی ژ‌یرم. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۵۴)
۱۵۵. سه‌مسمی که‌ره و چ‌نگ چ‌نگی یاس‌ن، من سه‌رم له‌م کاره ئەماس‌ن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۵۴)
۱۵۶. سو‌اره و پیاده‌ ئاره‌زووی ده‌ستی بو‌سیان ب‌ن، ئەو خۆی هه‌لئه‌ب‌رتی و ئەم خۆی دانه‌وه‌ینن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۵۶)
۱۵۷. شه‌رع‌م له‌گه‌ل مه‌لایه، هاوارم بو‌ تو خودایه. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۶۵)
۱۵۸. سووری ملپانه، مووچه‌ی تو دوانه. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۵۷)
۱۵۹. شه‌ر‌یک ب‌ن و خ‌یری منی تیا ب‌ن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۶۶)
۱۶۰. شه‌له‌م بخۆم و جه‌ه‌نه‌میش ب‌چ‌یزم. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۶۷)
۱۶۱. شه‌له‌م کو‌یرم، نا‌پار‌یزم. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۶۷)
۱۶۲. شتنی بخه‌ره بن پ‌یت با ب‌گه‌یته ئەو. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۶۹)
۱۶۳. شتنی گو‌شتی پ‌ن نه‌گرم، بو‌ گو‌شتی پ‌ن داتیم. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۶۹)
۱۶۴. عاله‌م به‌ جن پیته‌که‌نن، جنیش به‌ ناشه‌وان. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۷۵)
۱۶۵. عیسایی به‌ دینی خۆی، مووسا به‌ دینی خۆی. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۷۶)
۱۶۶. قسه‌ی خۆمان له‌بیر خۆمان. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۸۸)
۱۶۷. قسه‌ی خوله، باسی به‌ی له‌ناو برد. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۸۹)
۱۶۸. قسه‌ی دلت بو‌ من ب‌ن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۸۹)
۱۶۹. قور به‌سه‌ر ئەو که‌سه‌ی فیرعه‌ون پ‌یی بلن کافر. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۹۱)
۱۷۰. قۆنده‌ره بو‌ که‌سیکه‌ بزانی له‌ پ‌یی کا، نه‌وه‌ک ناکه‌س ئەم پ‌ن و ئەو پ‌یی پ‌ن ب‌کا. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۹۲)
- خال: ۱۹۸)
۱۲۷. ده‌نگم خو‌ش بو‌وايه، بو‌ خو‌م نه‌گريام. (شیخ محمه‌دی خال: ۱۹۹)
۱۲۸. خو‌م و دار‌ی عوام له‌ شاری. (شیخ محمه‌دی خال: ۱۷۸)
۱۲۹. دوو که‌س له‌ پشتی ب‌یزینگه‌وه سه‌یری یه‌کتری ب‌که‌ن، ئەم چۆن ئەو ئەب‌ینن، ئەویش ئەم وا ئەب‌ینن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۱۲)
۱۳۰. دووگی خو‌م خو‌ش ب‌ن خانووم بو‌ چ‌یه. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۱۳)
۱۳۱. دو‌ستی دو‌ستم دو‌ستمه، دو‌ژمنی دو‌ژمنم دو‌ستمه. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۱۵)
۱۳۲. دیزه‌ په‌شتی دوو کون له‌ بنا، ده‌سته چه‌وره‌که‌ت سوو به‌سه‌ر منا. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۱۷)
۱۳۳. په‌پی خو‌ت ده‌رب‌ینه، سه‌یسی خو‌می بهاو‌یم‌ن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۱)
۱۳۴. په‌خش ب‌ن و په‌خشی پ‌وسته‌م ب‌ن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۱)
۱۳۵. په‌نجی بوو به‌ په‌نجی فه‌ره‌اد. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۱)
۱۳۶. پ‌ووی په‌ش ب‌یداران، که‌ منی خسته‌ منمه‌نه‌ی منالان. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۲)
۱۳۷. پ‌وسته‌م ت‌یر بوو یان م‌ن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۴)
۱۳۸. پ‌یخۆله‌م ئالاره‌ به‌ پ‌یما ناتوانم ب‌رۆم. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۵)
۱۳۹. پ‌یسه‌که‌مان بوو به‌ خوری. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۵)
۱۴۰. پ‌یشم له‌به‌ر هه‌تاو سپی نه‌کردوو. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۵)
۱۴۱. پ‌ونی خو‌م ئەدا له‌ سه‌ری خو‌م. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۴)
۱۴۲. زبان ئەب‌رم سه‌رت، ئەب‌رم سه‌رم. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۲۹)
۱۴۳. ژوو ژوو وتوو‌یه: ناخۆ گیانله‌به‌ر ب‌ن ب‌چ‌وو له‌ ب‌چ‌وو من نه‌رم و شلتر ب‌ن. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۳۷)
۱۴۴. ژیشک ئەلن له‌ به‌چکه‌ی من نه‌رم و شلتر نییه. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۳۷)
۱۴۵. سوپانی کردم پ‌اله‌وده‌رم، خه‌می چال و که‌ند که‌وتۆته به‌رم. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۴۰)
۱۴۶. سه‌ر وتی، به‌ زبانی، هه‌تا تو‌م جیرانی چ‌ په‌حتیم نین له‌ گیانی. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۴۴)
۱۴۷. سه‌ری خو‌م به‌سته‌ پ‌ریاسکه. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۴۷)
۱۴۸. سه‌ری خۆی دا له‌ به‌رد. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۴۷)

۱۷۱. کا بۆ خۆم و جۆ بۆ که ره کهم. (شیخ محهمه دی خال: ۲۹۳)
۱۷۲. کا هیی خۆت نه بوو، کادان هیی خۆت بوو. (شیخ محهمه دی خال: ۲۹۳)
۱۷۳. کارسازم نارد کار بسازین، نه مزانی کارساز کار ته ترازین. (شیخ محهمه دی خال: ۲۹۴)
۱۷۴. کای تۆ نییه؟ (شیخ محهمه دی خال: ۲۹۶)
۱۷۵. که کهس نه یخواست شوو ئه کا به من. (شیخ محهمه دی خال: ۲۹۸)
۱۷۶. که من رازی بووم به نانی جهو، سه ری خاقان به قنگی. (شیخ محهمه دی خال: ۲۹۹)
۱۷۷. که من نه مام، به له دوی من دنیا ویران بئ. (شیخ محهمه دی خال: ۲۹۹)
۱۷۸. که رویشک له کاتی راوا به تانجی وت: من بۆ خۆم پائه کهم، تۆ بۆ ئاغات، خه یالت خاوه نامگریت. (شیخ محهمه دی خال: ۳۰۵)
۱۷۹. که چه له حه سه ن، حه سه ن که چه له. (شیخ محهمه دی خال: ۳۱۰)
۱۸۰. کوم نه خۆم و کز نه تیشم. (شیخ محهمه دی خال: ۳۱۱)
۱۸۱. که نیلی له گه له تۆمه، وه ویلی تۆ گویت لئ بیت. (شیخ محهمه دی خال: ۳۱۲)
۱۸۲. کوردی من و برده ی شه ی تان. (شیخ محهمه دی خال: ۳۱۵)
۱۸۳. کورد و گۆران شه پرانه، له سه ر مائی موسولمان. (شیخ محهمه دی خال: ۳۱۹)
۱۸۴. گاسوور تۆ بنوو، من نه نووم، بزانه م کاممان قه رزار نه ییا. (شیخ محهمه دی خال: ۳۲۶)
۱۸۵. گه زیزه پیر بوو له نزاران، هه ر تيمه ماینه وه له کۆنه هه واران. (شیخ محهمه دی خال: ۳۳۱)
۱۸۶. گرده ی تۆ و برده ی با بئ. (شیخ محهمه دی خال: ۳۳۳)
۱۸۷. گوشتی بۆ تۆ و تیسقانی بۆ من. (شیخ محهمه دی خال: ۳۴۰)
۱۸۸. گیانی تۆ له گیانی من شیرینتره. (شیخ محهمه دی خال: ۳۴۱)
۱۸۹. گیای تۆ نییه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۴۱)
۱۹۰. له بیکه س، نه تۆم به سی. (شیخ محهمه دی خال: ۳۴۵)
۱۹۱. له به خته که ی خۆم وا پائه بینم، بچمه سه ر سیروان هیج ئاو نابینم. (شیخ محهمه دی خال: ۳۴۶)
۱۹۲. له بیستی، هه ر تۆم پویوستی. (شیخ محهمه دی خال: ۳۴۷)
۱۹۳. له حه مامی زۆروزه نگ، نه من ده نگ نه تۆ ده نگ. (شیخ محهمه دی خال: ۳۵۱)
۱۹۴. له عسایان ئه دا، موسا ئه چوو به تاسه وه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۵۶)
۱۹۵. له ماسی تیر شه رم ئه کا. (شیخ محهمه دی خال: ۳۶۰)
۱۹۶. له من کرده و له شه مال برده. (شیخ محهمه دی خال: ۳۶۱)
۱۹۷. له من نه ده ن له تۆ بده ن، وا ته زانه م له په شکه ی کا نه ده ن. (شیخ محهمه دی خال: ۳۶۱)
۱۹۸. له پئی و مائی خۆم بئ. (شیخ محهمه دی خال: ۳۶۳)
۱۹۹. مه له که ی تۆ نه خۆم به به لاش، هینه که ی تۆ نه خه مه پاش. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۳)
۲۰۰. مائی خه لیل، مائناوایی جه لیل. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۴)
۲۰۱. مه خۆ شتن تۆ بخوا، مه که کارئ له پات بخا. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۸)
۲۰۲. مه لکه مه نای من ئه کا، خۆشی و شه رن ئه کا. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۲)
۲۰۳. مه نه، مه نای منی نه کرد، خۆشی و شه کهرنی نه کرد. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۳)
۲۰۴. من ئاغا، تۆ ئاغا، کئ جیمان بۆ راخا. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۰)
۲۰۵. من نه لیم سیر، نه و نه لئ پیاز. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۰)
۲۰۶. من نه لیم تیره، نه و نه لئ بیدۆشه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۰)
۲۰۷. من بۆ تۆ مردوو، تۆ بۆ من به هیج نه گرتوو. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)
۲۰۸. من بۆ تۆ تۆمه، تۆ بۆ کیتته؟ (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)
۲۰۹. من بۆم دانا ناو، نه و بۆی دانام ئاو. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)
۲۱۰. من به رزت نه که مه وه، خوا بتباته وه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)
۲۱۱. من بووم به تۆ، تۆ بووی به من، من بووم به جن، تۆ بووی به ژن. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)
۲۱۲. من بیژنگ بوومایه، منداله کانم له تینووانا نه خنکان. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)
۲۱۳. من چی نه لیم و ته مورره چی نه لئ؟ (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)
۲۱۴. من زوو له فیکه ی خۆم گه یشتم. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)
۲۱۵. من که به ناگری یه کئ گه ش نه مه وه، به دووکه لئ بۆچی ره ش بيمه وه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)
۲۱۶. من که رازی بووم به نانی جهو، سه ری خاقان به قنگی که یخه سه ره و. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۱)

- دوو نانە. (شىيخ محەمەدى خال: ۳۲)
۸. ئەمپرۆ ئىرە دىوہ خانە، سبەينى ھىلانەھى مشكانە. (شىيخ محەمەدى خال: ۵۱)
 ۹. ئەمپرۆ بە حازرە، سبەينى بە قەررە. (شىيخ محەمەدى خال: ۵۱)
 ۱۰. ئەمپرۆ دىنايە و سبەينى قىامەت. (شىيخ محەمەدى خال: ۵۱)
 ۱۱. ئەمپرۆ دىنايە و سبەينى زۆپنايە. (شىيخ محەمەدى خال: ۵۱)
 ۱۲. ئەو سالە سالى سى بوو، كۆستە برسى بوو. (شىيخ محەمەدى خال: ۵۲)
 ۱۳. ئەو نانە نانە، ئەمپرۆ لە خوانە. (شىيخ محەمەدى خال: ۵۳)
 ۱۴. ئەو دارە، نە ئەو بەھارە. (شىيخ محەمەدى خال: ۵۳)
 ۱۵. ئىشى ئەمپرۆ مەخەرە سبەينى. (شىيخ محەمەدى خال: ۶۵)
 ۱۶. ئەمپرۆ چى بچىينىن، سبەينى ئەو ئەدوورينەوہ. (شىيخ محەمەدى خال: ۶۵)
 ۱۷. ئىمسال سالى مەيمونە، ئەمە ھەوہ لمانە ئاخو ئاخىرمان چۆنە. (شىيخ محەمەدى خال: ۶۵)
 ۱۸. ئىوارەوہ ختە، چىرەن بە جەختە. (شىيخ محەمەدى خال: ۶۶)
 ۱۹. بە ھەوت سالان كورپىك، ئەویش بۆرە چىرپىك. (شىيخ محەمەدى خال: ۷۵)
 ۲۰. بە خوڭشى زىستان و زەردە خەنەھى دوژمن باوہر مەكە. (شىيخ محەمەدى خال: ۷۶)
 ۲۱. بە پۆزە پۆزە سالمان بردە سەر، ئەوا بەھار ھات قنگمان كەوتە دەر. (شىيخ محەمەدى خال: ۷۸)
 ۲۲. بە زىستان چارىك ئەلین ساردە. (شىيخ محەمەدى خال: ۷۹)
 ۲۳. بە زىستان پىنەوپەپەرۆ، بە ھاوینان وردە وردە بىرۆ. (شىيخ محەمەدى خال: ۸۰)
 ۲۴. بە شەو جەردە، بە پۆز مەردە. (شىيخ محەمەدى خال: ۸۱)
 ۲۵. بە گورگيان وت: ئەمپرۆ نۆرە شوانىتە، وتى بە خوا پىم پەتییە. (شىيخ محەمەدى خال: ۸۲)
 ۲۶. بە گولن بەھار نايەت. (شىيخ محەمەدى خال: ۸۲)
 ۲۷. بە گىاي بەھارا ناتوورپىن. (شىيخ محەمەدى خال: ۸۲)
 ۲۸. بە ختەرەشم، كە بچمە دزى ئەبىتە مانگە شەو. (شىيخ محەمەدە خال: ۸۷)
 ۲۹. بە شەر شەوېك پاشايە، شەوېك گەدايە. (شىيخ محەمەدى خال: ۹۳)
 ۳۰. بە فرى ئادارى، بکەوئ ھەتا گوپدارى، نامىنى تا ئىوارى. (شىيخ محەمەدى خال: ۹۳)
 ۳۱. بەھاران ھەيوان و بەز، ھاوینان باخ و پەز،

۲۱۷. من كردم بە كزە كز، ئەو بردى بە زەبرى كوز. (شىيخ محەمەدى خال: ۳۹۲)
۲۱۸. من لە ئاش دىمەوہ، ئەو ئەلن نۆرەت نىيە. (شىيخ محەمەدى خال: ۳۹۲)
۲۱۹. من مردوو تو زىندوو. (شىيخ محەمەدى خال: ۳۹۲)
۲۲۰. من منم، تو كىيت؟ (شىيخ محەمەدى خال: ۳۹۲)
۲۲۱. نان نانى گەنم، دىن دىنى محەمەد. (شىيخ محەمەدى خال: ۴۰۰)
۲۲۲. نانى من و كوزە لەھى كانى، ميوانى ھەھى ميوانى. (شىيخ محەمەدى خال: ۴۰۲)
۲۲۳. وە جرتەھى خوٹ پىناكە نىت، وە بلەھى من پىتەكە نىت؟ (شىيخ محەمەدى خال: ۴۱۶)
۲۲۴. وتى رىشت بو بگرم، دىيات پى بگىرم، وتى خو توشم ھەر لەگەلايت. (شىيخ محەمەدى خال: ۴۲۱)
۲۲۵. وتى گاسوور من رى زورق، بزىنن كاممان ئاخى ئەبىيەنەوہ. (شىيخ محەمەدى خال: ۴۲۱)
۲۲۶. ھەر چى پەستەكى سوور بى، كاكە ھەمەد نىيە. (شىيخ محەمەدى خال: ۴۳۱)
۲۲۷. ھەستان و مەستان، بە زمانى يەكدى دەزانن. (شىيخ محەمەدى خال: ۴۴۱)
۲۲۸. ھەمەوہ نەد: نەگبە تىت بو؟ ئەھەھى رابى تاقىب كەرت بو؟ (شىيخ محەمەدى خال: ۴۴۲)
۲۲۹. ھەمزە لە ھەباسى چى، تىرە لە تەوراسى چى. (شىيخ محەمەدى خال: ۴۴۲)
۲۳۰. ھىي خووم بو خووم ھىي تو ئەخووم. (شىيخ محەمەدى خال: ۴۴۸)

نىشكارەكانى كات

۱. ئاخىرى پىرى، جو بە تىرى. (شىيخ محەمەدى خال: ۱۳)
۲. ئادار ناروا بەبى دۆ، نىسان ناروا بەبى جو. (شىيخ محەمەدى خال: ۱۳) (وشەكانى ئادار، نىسان) ھەردوو كيان نىشانكارى كاتىن لەم پەندەدا.
۳. ئاخىرى عومر و ھەوہ لى تروپى. (شىيخ محەمەدى خال: ۱۳)
۴. ئادارە، مشكە لە دارە. (شىيخ محەمەدى خال: ۱۳)
۵. ئافرەتى تاتەخوار، پىلوى گوپبەگوار، سالى دوو بەھار. (شىيخ محەمەدى خال: ۲۰)
۶. ئەسپ بە چل سال يەلىم بدرى، بو مەيدانى قىامەت بەكار دى. (شىيخ محەمەدى خال: ۲۷)
۷. ئەگەر شەعبانە، ئەگەر رەمەزانە، مووچەھى كورە كەچەل ھەر

۵۲. خوا رۆژ نیشانی ماری سرش نه‌دا. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۷۱)
۵۳. خوا سه‌بری بچووكه چل سالی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۷۱)
۵۴. ده‌ردی سه‌عاتیک ئیش، خوڤشی سالیك بیر نه‌باته‌وه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۸۸)
۵۵. ده‌وله‌مندی به‌ دلّه نه‌ك به‌ مال، گه‌وره‌یی به‌ عه‌قله‌ نه‌ك به‌ سال. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۰۰)
۵۶. دز خیرا بی، تاریکه‌شه‌و زوره. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۰۳)
۵۷. دز له‌ دزی بی، هه‌ر تاریکه‌شه‌و زوره. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۰۳)
۵۸. دووی و پیر، نه‌مروت به‌ خیر. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۰۹)
۵۹. دیتنی سالیك و سه‌عاتیک یه‌كه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۱۶)
۶۰. دیدنه‌ی یاران، چ سالیك و چ ساتیک. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۱۶)
۶۱. ره‌مه‌زانه، مه‌رگی ژنانه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۱)
۶۲. پرووناکیی مانگه‌شه‌و سه‌رله‌تیواره‌وه دیاره. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۲)
۶۳. رۆژ به‌ په‌نجه‌ نه‌ژمیردی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۳)
۶۴. رۆژ بووه‌ به‌ سال، سگ بووه‌ به‌ جه‌وال. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۳)
۶۵. رۆژ ده‌پروا، قه‌زا ناروا. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۳)
۶۶. رۆژ هه‌موو رۆژی له‌ جینگه‌یه‌ك هه‌لنایه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۳)
۶۷. رۆژان رۆژیان له‌ شوینه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۳)
۶۸. رۆژی پاک بو ته‌مه‌ل شه‌وه‌زه‌نگه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۳)
۶۹. رۆژی نه‌فسی نه‌فسییه، كه‌س ئاگای له‌كه‌س نییه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۴)
۷۰. رۆژیك به‌ كه‌له‌شیری، نه‌ك هه‌زار رۆژ به‌ مریشکی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۴)
۷۱. رۆژیك به‌ ملبه‌ری، نه‌ك سه‌د سال به‌ ملحیزی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۴)
۷۲. رۆژیك كه‌له‌شیری له‌ سه‌د رۆژ مریشکی چاكتره. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۴)
۷۳. رپی باریکه، شه‌و تاریکه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۲۵)
۷۴. زستان باران بی‌ت برۆ، به‌هاران هه‌ور بی‌ت مه‌رۆ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۳۰)
۷۵. زستان به‌ پینه‌وپه‌رۆ، به‌هار به‌ شوخی برۆ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۲۳۰)
- زستانان ئاگر و نه‌ز. (شیخ محهمه‌ده خال: ۹۴)
- به‌یانی تا تیواری سه‌گ نه‌خسیتی، تیواری پاره‌ی هه‌قده‌سته‌كه‌ی نه‌دا به‌ حه‌قی كلاوكردی ده‌ستیا. (شیخ محهمه‌دی خال: ۹۵)
۳۲. بزنی دوانزه‌ مانگ فنگی به‌ ده‌ره‌وه‌یه، نه‌گه‌ر هیی مه‌ر جارپك ده‌ركه‌وئی ئی نه‌كه‌ن به‌ هه‌را. (شیخ محهمه‌دی خال: ۹۸)
۳۳. بزنی سه‌مه‌كړی نه‌كا، جپی شه‌وی خوڤ نه‌كا. (شیخ محهمه‌دی خال: ۹۸)
۳۴. بووكه‌كه‌ی په‌نا دیواریت، رۆژ هه‌موو رۆژ به‌تالی‌ت، به‌ شه‌و ناوما‌ل نه‌مالی‌ت. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۳۵. بووكی سالی، به‌رده‌مالی، نه‌گه‌ر نه‌یكرد نیهاوئی چالی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۳۶. بو كویر، شه‌و و رۆژ چوونیه‌كه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۸)
۳۷. بویه نه‌لیم هاوین خوڤه، چونكه‌ كه‌س نالی مامه‌ گونان داپوشه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۰)
۳۸. پاییزه‌ به‌هاری بنیاده‌مه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۴)
۳۹. تا نه‌لی به‌هار، هاوین دی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۲۷)
۴۰. تا به‌ شه‌و نه‌رۆیت، به‌ رۆژ ناگه‌یته‌ مه‌نزل. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۲۸)
۴۱. تاریکی شه‌و؛ چرا ناپه‌وه‌نیته‌وه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۳۱)
۴۲. تاریکی مانگ سه‌رله‌تیواره‌ دیاره. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۳۱)
۴۳. جووجه‌له‌ی له‌ پاییزا نه‌ژمیری. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۴۷)
۴۴. جووجه‌له‌ی به‌هار له‌ پاییزا بژمیره. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۴۷)
۴۵. جومعه‌ بیارۆ، شه‌مه‌ خوشكه‌رۆ، شه‌مه‌ بیارۆ پینج و شه‌ش كه‌رۆ. (شیخ محهمه‌ده خال: ۱۴۷)
۴۶. چه‌ند سالی گه‌دایه، شه‌وی جومعه‌ نازانی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۵۵)
۴۷. چوار پینه‌ی كه‌یت ناگاته‌ به‌هار. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۵۶)
۴۸. چواله‌ درۆزنی، به‌لالووك عه‌یار، هه‌نار گولی گرت، به‌هار هه‌ی به‌هار. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۵۶)
۴۹. چوله‌كه‌ی نه‌مه‌سال، به‌ هیی پاری وت: تو چيكه‌چيك نازانیت. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۵۷)
۵۰. حاشا له‌و خوینه‌ی شه‌وی به‌سه‌ردا بی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۵۹)
۵۱. خاوه‌نی باخ و بیستان شه‌رمه‌زاره‌ به‌ زستان. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۶۴)

۷۶. زستان به شیرکه و بهار به رۆنه که. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۰)
۷۷. زستان هات، بهرگی فه قیر دپا. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۰)
۷۸. زستانان ناگر و ئەز، بههاران ئەز و بەز، هاوینان ئەز و رەز. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۳)
۷۹. ژماره ی جووجه له و مریشک پاییز دهرته که وئ. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۵)
۸۰. ژیان کرد به کوپخا، سالی حهوت جار بزی برپیه وه. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۵)
۸۱. ساتیک بژی و شیر بژی، نهک سه د سال و له ژیر پی. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۹)
۸۲. سال به سال خوزگه م به پار. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۹)
۸۳. سال دوانزه مانگه بزن قنگی به دهره وه یه که سه قسه ناکات، جار ی مه ر قنگی دهرته که وئ لی ئه کر ی به هه را. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۹)
۸۴. سال سیبه، سیوه یل برسیه. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۹)
۸۵. سالی مال و سالی منال. (شیخ محهمه دی خال: ۲۳۹)
۸۶. سالانمان خایاندوو مانگانیس ئه خایه نی. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۰)
۸۷. ساله که ی تهره ساله. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۰)
۸۸. سالی جار یک باز به سه ر داره وه ئه نیشینه وه. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۰)
۸۹. سالی که و دوو بههار. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۰)
۹۰. سالیکی تریش هه ر ئه م رۆزه یه. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۰)
۹۱. سه د سال به چۆلی، رۆژی به ناوه دانسی. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۱)
۹۲. سه د سال بکه ییت بیگانه په رستی، دوایی هه ر دینیت نشوستی. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۱)
۹۳. سه د سال بی په سنی، هه ر ئه چیته وه سه ر نانه وه چنی. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۲)
۹۴. سه رمای زستان له هه وه له وه دیاره. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۶)
۹۵. سه گ به مانگه شه و ئه وه رپی. (شیخ محهمه دی خال: ۲۴۹)
۹۶. سه گی هاره چل شه وی عومره. (شیخ محهمه دی خال: ۲۵۲)
۹۷. سو فیلکه ی ملیان به شان، به رۆژ ئه گه ری کۆلان به کۆلان، به شه و دپته وه ئه لی "یا الله ایمان". (شیخ محهمه دی خال: ۲۵۸)
۹۸. شه ری به یانیان له خیری ئیواران باشتره. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۵)
۹۹. شه ممه یه که م که سه. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۷)
۱۰۰. شه ممه کار و شه ممه بار، هه ر بووکی تیامه که سوار. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۷)
۱۰۱. شه ممه له مانگ بیری. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۷)
۱۰۲. شه ممه له ملی جووله که یه. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۷)
۱۰۳. شه و ئه نوئی نه جلی گایه، رۆزیش ئه لی پاشایه. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۷)
۱۰۴. شه و دهره و، رۆژ دهره و، قه زا و به لا ناروا. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۷)
۱۰۵. شه و دهره ویش به، رۆژ دهره ویش مه به. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۸)
۱۰۶. شه و قه لای میرانه. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۸)
۱۰۷. شه وی جه زن فه قیریش ده وه له مه نده. (شیخ محهمه دی خال: ۲۶۸)
۱۰۸. فرمان له سارا، رۆن له به هارا. (شیخ محهمه دی خال: ۲۸۰)
۱۰۹. قازانجی میردان به حهوت سالان دپته جوش. (شیخ محهمه دی خال: ۲۸۳)
۱۱۰. قه دری مانگ نییه تا نه گاته نیوه شه و. (شیخ محهمه دی خال: ۲۸۴)
۱۱۱. قسه ی شه و وه ک خه و، که متر دپته دوو. (شیخ محهمه دی خال: ۲۸۹)
۱۱۲. قسه ی وه ک قوری زستان وایه. (شیخ محهمه دی خال: ۲۸۹)
۱۱۳. که ره که مه مره به هاره، چوو زه ره که ما دیاره. (شیخ محهمه دی خال: ۳۰۴)
۱۱۴. که ره که مه مره به هاره، کورتانت دیاره. (شیخ محهمه دی خال: ۳۰۴)
۱۱۵. که ره که مه مره به هاره، کورتانه که ت له شاره. (شیخ محهمه دی خال: ۳۰۴)
۱۱۶. کسه کسه پۆپنه ره شه، میوان شه وی دوو شه و خۆشه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۱۶)
۱۱۷. کلاویکی بو داتین، تا ئیواری له گه لی ئه دوئی. (شیخ محهمه دی خال: ۳۱۷)
۱۱۸. گایه ک بده و گوپی یک بخو به یانیان، گایه ک بده و گوپی یک مه خو به شه وان. (شیخ محهمه دی خال: ۳۲۹)
۱۱۹. گه لاپیژ که وته شه وی، ده ست به ره بو به خه لی میوی. (شیخ محهمه دی خال: ۳۳۱)
۱۲۰. گورگ ئه لی: ئه مشه و هه وه، ده مم چه وه ره. (شیخ محهمه دی خال: ۳۳۱)

خال: ۳۳۴

(۴۱۷)

۱۴۵. وتیان: به هار ئه وهنده بو ته مانت کورته؟ وتی خوا غه زه ب

له دراوسی خراب بگری. (شیخ محهمه دی خال: ۴۲۴)

۱۴۶. هاوین به پهری فه قیر. (شیخ محهمه دی خال: ۴۲۶)

۱۴۷. هاوینان دو زستان لو. (شیخ محهمه دی خال: ۴۲۶)

۱۴۸. هه جارێ به زستان ئه لێن سارد. (شیخ محهمه دی خال:

(۴۳۰)

۱۴۹. هه قوری زستان پاشه ل پيس نه کا. (شیخ محهمه دی خال:

(۴۳۴)

۱۵۰. هه كهس به ته مای خالو و مامو بی، ئیواره بی نان؛ شهو بی

دو بی. (شیخ محهمه دی خال: ۴۳۵)

۱۵۱. هه وری پاییز خوری، ده وه مهند ریشی خوی بری. (شیخ

محهمه دی خال: ۴۴۷)

۱۵۲. هیلکهی ئه مپرو له جووجه لهی سبهین باشتره. (شیخ

محهمه دی خال: ۴۵۰)

۱۵۳. یهک ساله؛ دوو ساله ئه خه له تینی. (شیخ محهمه دی خال: ۴۵۱)

۱۵۴. یهک سال؛ دوو ساله خه له تاند. (شیخ محهمه دی خال: ۴۵۱)

نیشکاره کانی شوین

۱. پیاوی دهسته وسان، چ له گه رمیان چ له کوستان. (شیخ

محهمه دی خال: ۱۲۱)

۲. ئاش له خه یالی، ئاشه وان له خه یالی. (شیخ محهمه دی خال:

(۱۷)

۳. ئاردی ورد، له مالی خاوه نی دیته ده ری. (شیخ محهمه دی

خال: ۱۴)

۴. ئاسمان دووره و زوی سه خت. (شیخ محهمه دی خال: ۱۴)

۵. ئاسمان ستوونی زوره. (شیخ محهمه دی خال: ۱۵)

۶. ئاسمان له بهر چاوان تاریک بوو. (شیخ محهمه دی خال: ۱۵)

۷. ئاسمان لیفه بیت، دایناپوشیت. (شیخ محهمه دی خال: ۱۵)

۸. ئاسمان و ریسمانه. (شیخ محهمه دی خال: ۱۵)

۹. ئاش ئاوبردوو، ئاشه وان له چه چه قی ئه گه ری. (شیخ

محهمه دی خال: ۱۶)

۱۰. ئاش ئه گه ری و چه قه نه سه ری خوی ئه شکینی. (شیخ

محهمه ده خال: ۱۶)

۱۱. ئاش و ته نوور به نوره. (شیخ محهمه دی خال: ۱۷)

۱۲. ئاشی له میزن بی، هه ئه مینی. (شیخ محهمه دی خال: ۱۷)

۱۳. ئاش به چه قه نه و مه سوپی به چه نه. (شیخ محهمه دی خال:

(۱۶)

۱۲۱. گۆزه ی تازه، دوو رۆژ ئاوی خوشه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۳۹)

۱۲۲. گیسکه قوت، سه د سال لئی بده به میکتوت، ئه و قسه یه ی

ئه یوت هه ر ئه یوت. (شیخ محهمه دی خال: ۳۴۲)

۱۲۳. گیسکی به هار له دایکی خوی هه لدی. (شیخ محهمه دی

خال: ۳۴۲)

۱۲۴. له ئیوار یوه تا به یانی ئه ستیره ئه ژمیری. (شیخ محهمه دی

خال: ۳۴۵)

۱۲۵. له پاره وه دوو ساله. (شیخ محهمه دی خال: ۳۴۷)

۱۲۶. له پیران ته وی، له زستان شه وی. (شیخ محهمه دی خال: ۳۴۸)

۱۲۷. له چو ل و بیابان بی له گه ل نه زانان، له وه باشتره كه رۆژ

بکه یته وه له گه ل نه زانان. (شیخ محهمه دی خال: ۳۵۰)

۱۲۸. له زستان به ئه رکتبه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۵۳)

۱۲۹. له زستان شه وی، له پیرانه ته وی، له بۆره سووران هه وی.

(شیخ محهمه دی خال: ۳۵۳)

۱۳۰. له شه مشه مه کویره یان پرسی بو هه ر شه و ئه گه رییت؟ وتی

نامه وی چاره ی قورسی رۆژ بینم. (شیخ محهمه دی خال: ۳۵۶)

۱۳۱. لوکو له چوار شه ممه سوورتره. (شیخ محهمه دی خال: ۳۵۸)

۱۳۲. له گه ل نه سلان هه موو فه سلان، له گه ل نانه سلان به مه چۆره

کایه، په نجی چند ساله ت نه چی به زایه. (شیخ محهمه دی

خال: ۳۶۴)

۱۳۳. مانگ تا نه گاته شه وی قه دری نییه. (شیخ محهمه دی خال:

(۳۷۶)

۱۳۴. مامه ی ترۆزی ئه مپرو ناسۆزی. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۶)

۱۳۵. مانگه شه و له ئیواره وه دیاره. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۷)

۱۳۶. مه نه جلی مه ردان به چل سال دیته جۆش. (شیخ محهمه دی

خال: ۳۸۳)

۱۳۷. مشتیری ئیواران یا دزه یا حیزه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۹)

۱۳۸. مورووی مل ناسی، مه گه ر به شه و بکریته مل. (شیخ

محهمه دی خال: ۳۹۳)

۱۳۹. میوانی ساتی، جاسووسی سالی. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۶)

۱۴۰. ناتوریتی به گیای به هارا. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۷)

۱۴۱. نه به پینکه نیی زالم باوه ر بکه، نه به خوشی زستان. (شیخ

محهمه دی خال: ۴۰۵)

۱۴۲. نه سالی دوو به هار، نه زنی دوو چه کدار، نه پیاوی گوپی به گوار.

(شیخ محهمه دی خال: ۴۰۷)

۱۴۳. نیشانه ی رۆژ له بنه رۆزه وه دیاره. (شیخ محهمه دی خال: ۴۱۴)

۱۴۴. وهک سه گ به مانگه شه و بوهری وایه. (شیخ محهمه دی خال:

۱۴. ئاش گرووی دئ و ئاردی دیار نییه. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷)
۱۵. ئاش بیزی، له حیزی ئاشهوانه. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶)
۱۶. ئاشی فره‌هار، وردیش ئەهارئ و زبریش ئەهارئ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸)
۱۷. ئاشی ئاو به ئاو ئەگیرئ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸)
۱۸. ئاشی كه‌مگەر هه‌یه، به‌لام هیچ نه‌گەر نییه. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸)
۱۹. ئاشی كه‌مگەر پم دیوه، به‌لام هیچ نه‌گەر نه‌دیوه. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸)
۲۰. ئاوی به‌ جوگه‌ییکا رۆیی ئەبن گەر بپروا. (شیخ محهمەدی خال: ۲۲)
۲۱. ئاوی وا به‌ جوگه‌وه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۴)
۲۲. ئاوه‌دان بئ حه‌ریره‌ هه‌ر گوندیک و نو میره. (شیخ محهمەدی خال: ۲۳)
۲۳. ئاوی شیرین له‌ گلی سویر ده‌رناچئ. (شیخ محهمەدی خال: ۲۴)
۲۴. ئەسپینکی له‌ر، له‌ ته‌ویله‌یه‌کی پڕ له‌ که‌ر چاکتره. (شیخ محهمەدی خال: ۲۷)
۲۵. ئەگەر سیروانیش بخۆیته‌وه، نالیم به‌ گیانت خۆش. (شیخ محهمەدی خال: ۳۲)
۲۶. ئەگەر مەرم ئەبینی له‌ هه‌ریرا، پشقلم دیوه له‌ په‌رپرا. (شیخ محهمەدی خال: ۳۴)
۲۷. ئەگەر ناو نه‌بڕئ و ئاش نه‌کړئ، هه‌ر که‌سه کولیره‌یه‌کی پئ ئەبڕئ. (شیخ محهمەدی خال: ۳۴)
۲۸. ئەلئی به‌ سه‌ربانی جه‌ه‌نه‌مه‌وه له‌وه‌ریوه. (شیخ محهمەدی خال: ۳۷)
۲۹. ئەلئی حه‌مامی ژنانه. (شیخ محهمەدی خال: ۳۹)
۳۰. ئەلئی گیسکی ناودییه. (شیخ محهمەدی خال: ۴۲)
۳۱. ئەلئی که‌ری ده‌رۆیشه‌ سه‌ر به‌ هه‌موو مائیکا ئەکا. (شیخ محهمەدی خال: ۴۳)
۳۲. ئەوه‌نده تاریکه، به‌ ده‌ کویر چاوساغئک ناگه‌یینه‌ مأل. (شیخ محهمەدی خال: ۵۵)
۳۳. ئەوه‌ی که‌ خاوه‌ن مأل ئەیزانئ، دز بیزانئ هیچ له‌ مألأ ناهیلئ. (شیخ محهمەدی خال: ۵۷)
۳۴. ئەوه‌ی وا له‌ ژیر به‌ره‌دا، ئەکه‌وئته‌ سه‌ر به‌ره. (شیخ محهمەدی خال: ۵۷)
۳۵. ئەوجا بزانه کفری کاوله، ئازای مه‌جلیسی قۆچه‌شاوره. (شیخ محهمەدی خال: ۵۷)
۳۶. ئەوه‌ی له‌ ئاش بئ، به‌ ئاشه‌وانی مه‌زانه. (شیخ محهمەدی خال: ۶۱)
۳۷. ئەوه‌ی له‌ مالم نییه، ئاگای له‌ حالم نییه. (شیخ محهمەدی خال: ۶۲)
۳۸. ئەبیاته سه‌ر کانی و ئاوی نادا. (شیخ محهمەدی خال: ۶۳)
۳۹. ئیسکت مرئ ئیسکگران، حه‌یره‌شپه‌ری گوئناگردان. (شیخ محهمەدی خال: ۶۴)
۴۰. ئیسکه‌ ئەکا کانی، موسکی ئەبه‌نه‌ دیوانئ. (شیخ محهمەدی خال: ۶۴)
۴۱. باج هه‌ی باخه‌وانه و بیستان هه‌ی بیستاوانه. (شیخ محهمەدی خال: ۶۸)
۴۲. بار به‌لا باران، قه‌ت ناگه‌نه‌ هه‌واران. (شیخ محهمەدی خال: ۶۹)
۴۳. بارئ قورئان بنئین له‌ که‌رئ، بیبه‌نه‌ مه‌ککه و به‌هینه‌وه هه‌ر که‌ره. (شیخ محهمەدی خال: ۶۹)
۴۴. به‌ تڕ حه‌مام گه‌رم نابئ. (شیخ محهمەدی خال: ۷۳)
۴۵. به‌ پرسیار به‌غدا ئەدۆزیته‌وه. (شیخ محهمەدی خال: ۷۴)
۴۶. به‌ خاله‌ خالو، خۆی خسته‌ مألو. (شیخ محهمەدی خال: ۷۶)
۴۷. به‌ ده‌ستی خۆی ئاگری به‌ر دا مألئ خۆی. (شیخ محهمەدی خال: ۷۷)
۴۸. به‌سه‌ر ئاوی حه‌مامه‌وه پیاوه‌تی ئەکا. (شیخ محهمەدی خال: ۸۱)
۴۹. به‌هه‌شت خۆش بوو، جئئ توئ تیا نه‌بوو. (شیخ محهمەدی خال: ۸۷)
۵۰. به‌ختره‌شی که‌ هات، چ له‌ کوئستان چ له‌ گه‌رمیان. (شیخ محهمەدی خال: ۸۷)
۵۱. به‌ر له‌ مه‌لا ئەچیته‌ مزگه‌وت. (شیخ محهمەدی خال: ۸۹)
۵۲. به‌ر له‌ وه‌ستا دووکان گه‌رم ئەکا. (شیخ محهمەدی خال: ۸۹)
۵۳. بچیه‌ خۆراسان، هه‌ر ده‌یه‌وه سه‌ر که‌وئ و کاسان. (شیخ محهمەدی خال: ۱۰۰)
۵۴. بچیته‌ سه‌ر سیروان، وشکی ئەکا. (شیخ محهمەدی خال: ۱۰۰)
۵۵. بووه‌ته‌ ئیره‌که‌ره‌کی برايمه‌شینئ، له‌ جئان قونی ده‌دا، له‌ مألدا به‌سه‌ر ئیمه‌یدا دایدیئئ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۰۵)
۵۶. بووکی پوو، جئگای له‌ سه‌ر ته‌نوور. (شیخ محهمەدی خال: ۱۰۶)
۵۷. بو نائیک مألئ خۆی جیا ئەکاته‌وه. (شیخ محهمەدی خال: ۱۰۸)

۵۸. بۆ چ سینه‌ری بن ئەشکه‌وته. (شیخ محهمەدی خال: ۱۰۹)
۵۹. بیستان بن، سەرەکەر نابن. (شیخ محهمەدی خال: ۱۱۱)
۶۰. بێماریان خسته جەهەنەمەوه، وتی دارەکە‌ی بەرزە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۱۲)
۶۱. بێماریان خسته جەهەنەمەوه، وتی سەرامە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۱۲)
۶۲. پادار بگرە، بئ پئ مائی و بێمانە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۱۳)
۶۳. پارە بدەین، مەلا لە مزگەوت دەرئەکەین. (شیخ محهمەدی خال: ۱۱۳)
۶۴. پەمووش لە شارەزور زۆرە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۱۵)
۶۵. پشتم سەفین بئ، تف لە ناشیش ئەکەم. (شیخ محهمەدی خال: ۱۱۶)
۶۶. پشیلە لە مائی ناشتا ناکا. (شیخ محهمەدی خال: ۱۱۷)
۶۷. پشیلە وتووێتی: یا خوا لە مائیکا بم پیریزنیککی کویری تیا بئ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۱۷)
۶۸. پیاو کە لە مأل نەبوو، ژنی ئەوئ بە شوو. (شیخ محهمەدی خال: ۱۲۰)
۶۹. پیاو لە مائی خویا ملی شا ئەپەرنئ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۲۱)
۷۰. پیاوی دەستەوسان، چ لە گەرمیان چ لە کوستان. (شیخ محهمەدی خال: ۱۲۱)
۷۱. پێخواسی باشترە لە پیلای تەنگ، بئمالی باشترە لە مائی بەجەنگ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۲۲)
۷۲. پێش ئەوێ بچیتە ناو بێر، بێر لە هاتنەدەرەوه بکەوه. (شیخ محهمەدی خال: ۱۲۳)
۷۳. پێهکی لێرەیه، پێهکی لە بەغدا. (شیخ محهمەدی خال: ۱۲۷)
۷۴. تا کەر لە بەغدا نەزەرئ، بەری نادا. (شیخ محهمەدی خال: ۱۳۰)
۷۵. تا نەچیتە جەوأل، نابن بە مأل. (شیخ محهمەدی خال: ۱۳۱)
۷۶. تالانکراو بە مأل ئەبئ، سکه‌رۆ بە مأل نابن. (شیخ محهمەدی خال: ۱۳۲)
۷۷. تەبەقی پئ؛ ناشیتی ماله. (شیخ محهمەدی خال: ۱۳۳)
۷۸. کاسە پئ؛ ناشیتی ماله. (شیخ محهمەدی خال: ۱۳۴)
۷۹. تف بۆ ئاسمان هەلئەدەم؛ ئەکەوئتە سەر سمئلم، بۆ ئەززی هەلئەدەم؛ ئەکەوئتە سەر ریشم. (شیخ محهمەدی خال: ۱۳۸)
۸۰. تۆ نە مزگەوت. (شیخ محهمەدی خال: ۱۴۱)
۸۱. حەیران ساوەر قەت پیر نابن، کاروانی ئاش تەواو نابن.
- (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۱)
۸۲. حەمام بە تپ گەرم نابن. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۱)
۸۳. حوشتر و حەمام، مەیموون و عەیا. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۲)
۸۴. خالۆی دەستەوسان، چ لە گەرمیان چ لە کوستان. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۳)
۸۵. خاوەنی باخ و بیستان شەرمەزارە بە زستان. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۴)
۸۶. خوای گەرمیان و کوستان هەر بەکە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۴)
۸۷. خورده‌مأل، مەندە میرات. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۴)
۸۸. خورماش لە بەغا زۆرە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۴)
۸۹. خوشکەکت لە خوراسان تری، نانەکت لێرە بوو بە جو. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۴)
۹۰. خوئی لێرەیه و کلکی لە بەغدا تۆز ئەکا. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۹)
۹۱. داد لە دەست کەپەنەکە جو، مأل لە خاوەن مأل ئەستین بە زۆر. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۰)
۹۲. داری قەرەداغ پەلکی دەرمانە، خۆزگەم بەو خوشکە‌ی برای میوانە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۴)
۹۳. دەککە تا مەککە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۹۷)
۹۴. دووفەلە کارواتیکە، دوو ژن حەمامیکە، دوو کەران گارائیکە. (شیخ محهمەدی خال: ۲۱۲)
۹۵. ژیان بئ ژن وەک مائی بئ چەقۆ وایە. (شیخ محهمەدی خال: ۲۳۷)
۹۶. شاران لە حەسرەت بەغدا ئەکران، بەغداش وێران بوو. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۲)
۹۷. شەر لە بادینان، تۆز لە پێش مائی مە. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۳)
۹۸. قسە تەتەر، کوستانی تەر. (شیخ محهمەدی خال: ۲۸۸)
۹۹. کالە‌کخۆری یا بیستانرن. (شیخ محهمەدی خال: ۲۹۶)
۱۰۰. کە پارەت دا، مەلا لە مزگەوت دەرئەچئ. (شیخ محهمەدی خال: ۲۹۷)
۱۰۱. کەر چوو بەغدا بوو بە هیستر. (شیخ محهمەدی خال: ۳۰۲)
۱۰۲. کلاوی بکەوئتە مزگەوت، بە گوچان دەرینەهئین. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۷)
۱۰۳. لاف لە غەریبی و گوز لە بیابان. (شیخ محهمەدی خال: ۳۴۳)
۱۰۴. لە بەختەکە‌ی خۆم رانەبینم، بچمە سەر سیروان هیچ ئاو

- نابینم. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۴۶)
۱۰۵. له چۆل و بیابان بی له‌گه‌ل زۆردار، له‌وه باشتره رۆژ بکه‌یته‌وه له کۆشکا له‌گه‌ل نه‌زان. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۵۰)
 ۱۰۶. له حه‌مامی زۆروزه‌نگ، نه من ده‌نگ نه تو ده‌نگ. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۵۱)
 ۱۰۷. مأل لۆ می‌ردانه، عه‌زاب لۆ ژانه. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۷۲)
 ۱۰۸. مأل مائی منه و مأل ئاوی خه‌لق. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۷۳)
 ۱۰۹. مائی بووکێ گهرمن، مائی زاوا نهرمن. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۷۴)
 ۱۱۰. مائی پر له ژنان چ ئاوینه له کونان. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۴۷)
 ۱۱۱. مائی خه‌لیل، مألئاوایی جه‌لیل. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۷۴)
 ۱۱۲. مائی مفت قازی مه‌راغاش ئه‌یخوا. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۷۵)
 ۱۱۳. مه‌حکه‌مه مائی باوکی که‌س نییه. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۷۸)
 ۱۱۴. مردووی ئیسفه‌هان نابریته کاشان. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۸۶)
 ۱۱۵. مزگه‌وت پروخواه، محرابی ماوه. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۸۸)
 ۱۱۶. مزگه‌وت بی مه‌لا ناب. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۸۸)
 ۱۱۷. ناپیاو ئه‌گه‌ر مائی بوو به که‌عه‌به، سه‌ری پیا مه‌که. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۹۷)
 ۱۱۸. وه‌ک په‌شته‌مائی حه‌مام هه‌ر ساته به به‌ر یه‌کینه‌وه‌یه. (شیخ محمه‌دی خال: ۴۱۷)
 ۱۱۹. هه‌تا مأل وێستابن، مزگه‌وت حه‌رامه. (شیخ محمه‌دی خال: ۴۲۸)
 ۱۲۰. هه‌ر که‌سێ په‌ری ناوسی ئه‌وێ، ئه‌بێ برۆا بو هیندستان. (شیخ محمه‌دی خال: ۴۳۸)
 ۱۲۱. یا شارستان، یا دارستان. (شیخ محمه‌دی خال: ۴۵۱)
- نیشانکاره کۆمه‌لایه‌تییه‌کان**
۱. ئاشی کتک و مشک، پرسه‌ی به‌قاله. (شیخ محمه‌دی خال: ۱۷)
 ۲. ئاشی نه‌زان، خوا ئه‌یگێرێ. (شیخ محمه‌دی خال: ۱۸)
 ۳. ئاگای له مام شه‌هاب نییه. (شیخ محمه‌دی خال: ۱۸)
 ۴. ئاغا ده‌ست مه‌شو، نه بو منه؛ نه بو تو. (شیخ محمه‌دی خال: ۱۹)
 ۵. ئاغازنی سه‌ر چه‌په‌رێ، پشیله‌که که هات دووگه‌که به‌رێ،
- بیزی نه‌هات خسته که‌رێ. (شیخ محمه‌دی خال: ۱۹)
 ۶. ئاغا رۆ، خوا شوکر. (شیخ محمه‌دی خال: ۱۹)
 ۷. ئاغا چوو بو سه‌روپێ نه‌بوو، خزمه‌تکاری نارد بو ده‌ست و پآوو. (شیخ محمه‌دی خال: ۱۹)
 ۸. ئاغازن به‌ر چه‌په‌ری، باوه‌شین کلکی که‌رێ. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۰)
 ۹. ئاوه‌زانن په‌نیری مه‌لا کێ خواردوو‌یه‌تی. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۱)
 ۱۰. ئاوت شیرین، نانت گه‌نمین، ژنت هه‌ر بووک بی. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۳)
 ۱۱. ئاوه‌دان بی مه‌راغه، غولامی لێ بوونه ئاغا. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۳)
 ۱۲. ئه‌گه‌ر برا شوانه، خوشک هه‌ر چاوه‌پروانه. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۸)
 ۱۳. ئه‌گه‌ر پیاوه‌تی به شو‌خوشه‌نگی بووایه، بووک سواری زاوا ئه‌بوو. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۹)
 ۱۴. ئه‌گه‌ر پینجین، ئه‌گه‌ر شه‌شین، هه‌موو غولامی دیزه‌ره‌شین. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۹)
 ۱۵. ئه‌گه‌ر خانه‌دانن له خانه‌دانان خه‌به‌رداری. (شیخ محمه‌دی خال: ۲۹)
 ۱۶. ئه‌گه‌ر ره‌ش بم وه‌ک موو، ده‌وله‌تی باوکم ئه‌مدا به شوو. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۰)
 ۱۷. ئه‌گه‌ر شه‌عبانه، ئه‌گه‌ر په‌مه‌زانه، مووچه‌ی کوره‌که‌چه‌ل هه‌ر دوو نانه. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۲)
 ۱۸. ئه‌گه‌ر قه‌له‌ره‌ش پینیشاندەر بی، ئه‌بێ گه‌وره ده‌ورو به‌ر بی. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۲)
 ۱۹. ئه‌گه‌ر مه‌لا بترپێ، جه‌ماحه‌ت له‌خو ئه‌رپێ. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۴)
 ۲۰. ئه‌گه‌ر نه‌شبی به ئاغا، به‌نۆکه‌ر مه‌به. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۴)
 ۲۱. ئه‌گه‌ر نه‌مدیبا باوکی، ئه‌مردم له‌عه‌زره‌ت دایکی. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۴)
 ۲۲. ئه‌لێ ژاله بو و تالیت؟ ئه‌لێ له‌به‌ر برا مردن. گو‌لت بو و جوانه؛ له‌به‌ر دۆست و دوزمن. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۶)
 ۲۳. ئه‌لێ مامه‌ گونته به‌ چه‌نده؟ ئه‌لێ به‌ سه‌نگ و ته‌رازوو. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۶)
 ۲۴. ئه‌لێن خزمته‌ کیه؟ ئه‌لێ ژنم نه‌هیناوه. (شیخ محمه‌دی خال: ۳۶)

۲۵. ئه لئی بازاری شیخ هه مزه یه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷)
۲۶. ئه لئی گیره ی هۆمه ره کویره. (شیخ محهمه دی خال: ۴۲)
۲۷. ئه لئی فاته ی سووره بانه. (شیخ محهمه دی خال: ۴۳)
۲۸. ئه لئی که ری ده رویشه، سه ره به هه موو مایکا ئه کا. (شیخ محهمه دی خال: ۴۳)
۲۹. ئه مه باوکی گشتیانه. (شیخ محهمه دی خال: ۵۰)
۳۰. ئه وه ی بو گوو که ره هه ئه که وئ، بو راو که ره هه ئا که وئ. (شیخ محهمه دی خال: ۵۶)
۳۱. ئه وه ی به بیوه ژنی ئه یکه یه، به کچینی بترکریه. (شیخ محهمه دی خال: ۵۶)
۳۲. ئه وه ی به فه لاج بیری، دانه و پله یه. (شیخ محهمه دی خال: ۵۶)
۳۳. ئه و جا بزانه کفری کاوله، ئازای مه جلیسی قۆچه شاوهره. (شیخ محهمه دی خال: ۵۷)
۳۴. ئه وساشا؛ شالیار بوو، ته ته ره ویران بوو. (شیخ محهمه دی خال: ۵۷)
۳۵. ئه وه ی له گه ل بوکئ نه بئ، له گه ل به ربوو کئ نییه. (شیخ محهمه دی خال: ۶۲)
۳۶. ئه وه ی نه بی له ده ریپ شرم، نابئ به کو رم. (شیخ محهمه دی خال: ۶۳)
۳۷. ئه ی بوو که که ی مائی مه تئ، سه رت پرووته و پات په تئ. (شیخ محهمه دی خال: ۶۳)
۳۸. ئیش ئیشی خاتوونئ، ناو ناوی مه یموونئ. (شیخ محهمه دی خال: ۶۴)
۳۹. ئیشی ژنان بیست و چوارن، هه ره نان و هه ویره دیارن. (شیخ محهمه دی خال: ۶۵)
۴۰. بابکو شته خه وی لینه که وئ، داکمرده خه وی لینا که وئ، له برسامرده خه وی لینا که وئ. (شیخ محهمه دی خال: ۶۸)
۴۱. باوه ژن، دین و دوژمن. (شیخ محهمه دی خال: ۷۱)
۴۲. باوک بئ، برای ناموزا فره. (شیخ محهمه دی خال: ۷۱)
۴۳. باوک کوژراو ده ست هه ئه گریت، پلاو خوړ ده ست هه ئا گری. (شیخ محهمه دی خال: ۷۱)
۴۴. باوک به لایه، دایک قه زایه، ژن نیعمه تی خویه. (شیخ محهمه دی خال: ۷۱)
۴۵. باوکمان برایه و چکئ له تو وه چاخزاده ترم. (شیخ محهمه دی خال: ۷۱)
۴۶. به ته ماشا، نابیته پاشا. (شیخ محهمه دی خال: ۷۳)
۴۷. به خو م بلئ ئاغا، به ژنه که شم بلئ ئاغاژن. (شیخ محهمه دی خال: ۷۳)
۴۸. به خالو خالو، خو ی خسته ماو. (شیخ محهمه دی خال: ۷۶)
۴۹. به ده نگی مه لا باوه ر ناکا، به زه ره ی که ره باوه ر ئه کا. (شیخ محهمه دی خال: ۷۸)
۵۰. به گوړی باوکت مه نازه، مووچه ت نان و پیازه. (شیخ محهمه دی خال: ۸۲)
۵۱. به کاره که بلت خانم، کاسه و که وچک ئه شکینئ. (شیخ محهمه دی خال: ۸۴)
۵۲. به مه لایه کیان وت کاغه زیکمان بو بنووسه، وتی قاجم قه لشاوه. (شیخ محهمه دی خال: ۸۶)
۵۳. به ناله نال، به نووکه نووک، قۆچه ده هۆل خو ی کرد به بووک. (شیخ محهمه دی خال: ۸۶)
۵۴. به هه زاران زاوا مالم نابئ ئاوا. (شیخ محهمه دی خال: ۸۷)
۵۵. به هه موو که س ئه لئ خاله، پیویسته برای دایکی خو ت بناسی. (شیخ محهمه دی خال: ۸۷)
۵۶. به خت سالی جاریک له ده رگای پیوا ئه دات، ئه ویش له مال نییه. (شیخ محهمه دی خال: ۸۷)
۵۷. به ختی دایک جیازی کچه. (شیخ محهمه دی خال: ۸۸)
۵۸. به ره له مه لا ئه چینه مزگه وت. (شیخ محهمه دی خال: ۸۹)
۵۹. به ره له وه ستا دووکان گه رم ئه کا. (شیخ محهمه دی خال: ۸۹)
۶۰. به سمه، کو ره که چه ل که سمه. (شیخ محهمه دی خال: ۹۲)
۶۱. به شه ره شه ویک پاشایه، شه ویک گه دایه. (شیخ محهمه دی خال: ۹۳)
۶۲. به شی کابان یا پرووره شییه، یا ببه شییه. (شیخ محهمه دی خال: ۹۳)
۶۳. به لا له شه روا لی شیرت، کو ری که س نابئ به کو رت. (شیخ محهمه دی خال: ۹۳)
۶۴. به نوینن به جلی تاجی، پیم بلین ژنی حاجی. (شیخ محهمه دی خال: ۹۴)
۶۵. به را برایه، بازار جیایه. (شیخ محهمه دی خال: ۹۶)
۶۶. به را بوو به برازا، کار له کار تراز. (شیخ محهمه دی خال: ۹۶)
۶۷. به را له پشت به را بئ، مه گه ره به لا له لای خوا بئ. (شیخ محهمه دی خال: ۹۶)
۶۸. به را و به را شه ر ئه که ن، قه له تیان باوه ر ئه کا. (شیخ محهمه دی خال: ۹۶)
۶۹. به را نه بی له دایئ، قه ت گریانم لو ت نایئ. (شیخ محهمه دی خال: ۹۶)
۷۰. به را دایک جیازه، وه ک ماری بئ ئیجازه. (شیخ محهمه دی خال: ۹۶)

۹۰. بووکیکمان هه‌یه بێ بارگه‌وبنه، که‌ته‌ک هه‌لته‌گری ئه‌لێ خال: ۹۶)
۷۱. برای گه‌وره‌یه و گووی زیاده ئه‌خوا. (شیخ محهمه‌دی خال: ۹۶)
۹۱. بۆ کچیک، گایه‌ک له‌کیس خۆت مه‌ده. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۹)
۷۲. بلاری بێ، بلا دیر بێ، بلا کچ بێ، بلا پیر بێ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۰)
۹۲. بۆت ئه‌نووسمه‌وه که‌لته‌که، لای برا کۆل. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۹)
۷۳. بوو به‌ماره‌که‌ی شیخ هۆمه‌ر، له‌ ملی ئالا. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۱)
۹۳. بۆیه ئه‌لیم هاوین خۆشه، چونکه‌ که‌س نالێ مامه‌ گونت داپۆشه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۰)
۷۴. بوو به‌ گاکه‌ی مام عه‌لی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۴)
۹۴. بپوه‌ژن ئه‌ستوونێ مألێ زێر بێ، خیری پێ ده‌شی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۲)
۷۵. بوو به‌ گاکه‌ی مامه‌ حاجی، له‌ هیلێ خاوه‌نیا ناگه‌رێ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۴)
۹۵. بپوه‌ژن به‌ته‌مای ماره‌یی نه‌بوو، داوای هه‌شت یه‌که‌ی ئه‌کرد. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۲)
۷۶. بووه‌به‌ گیسکه‌که‌ی هه‌باسی فاس. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۵)
۹۶. پاره‌ بده‌ین مه‌لا له‌ مزگه‌وت ده‌رته‌که‌ین. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۳)
۷۷. بووه‌ته‌ نیره‌که‌ره‌که‌ی برايمه‌شینی، له‌ جییان قونی ده‌دا، له‌ مألدا به‌سه‌ر ئیمه‌یدا دايدێلێ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۵)
۹۷. پاشای سه‌ر ته‌ختی، بنواپه‌ وه‌ختی. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۴)
۷۸. بووک نیه‌تی شیوی شه‌وێ، ئه‌موستیله‌ی ده‌ستی ئه‌وێ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۵)
۹۸. په‌رژین بۆ پیاوی به‌شه‌رمه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۵)
۷۹. بووک نیه‌تی شیوی شه‌وێ، ئه‌موستیله‌ی لیمان ئه‌وێ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۹۹. په‌رژینی پیاو ئه‌وه‌یه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۵)
۸۰. بووک له‌گه‌ل تۆمه‌، خه‌سوو گویت لێ بێ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۰. پیر کۆشمه‌ له‌ نان و دۆ، نازانم شوینی باوانم ها له‌ کۆ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۶)
۸۱. بووکه‌که‌مان جوان بوو، بالووکه‌شی ده‌ردا. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۱. پلکه‌ شه‌مام، هه‌موو پۆژی هه‌مام. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۸)
۸۲. بووکه‌که‌مان زۆر جوان، بالووکه‌شی له‌ لیوان. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۲. پلێ هات و پلێ چوو، ئه‌ویشی رست خاوه‌وه‌ بوو. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۸)
۸۳. بووکه‌که‌ی په‌نا دیوارین، پۆژ هه‌موو پۆژ به‌تالیت، به‌ شه‌و ناوما‌ل ئه‌مالیت. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۳. پوو‌ر فه‌ره‌نگیز تۆ ته‌شیه‌که‌ی من بریس، هیلکه‌ی خۆت بده‌ به‌ نیوه‌رپیس. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۸)
۸۴. بووکی پوو‌ر جیگای له‌ سه‌ر ته‌نوور. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۴. پوو‌ره‌ مه‌ستان، کاسه‌ بده‌ و کاسه‌ بیتان. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۸)
۸۵. بووکی سألێ، به‌رده‌ مألێ، ئه‌گه‌ر نه‌یکرد بیهاوێ چالێ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۵. پیام بکه‌ شوژن، بانگم بکه‌ ناغازن. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۹)
۸۶. بووکی نزیک باوان، به‌که‌لکی چی دێ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۶. پیاو ئه‌بێ له‌ سه‌ر به‌ره‌ی خه‌لق هه‌ستێ. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۹)
۸۷. بووکیکمان هه‌یه ناشی و نه‌زان، تاوێ هۆر ئه‌کا و تاوێ خویدان. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۷. پیاو ئه‌و پیاوه‌یه بچیته‌ هه‌وێ و بیته‌وه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۹)
۸۸. بووکیکمان هه‌یه ناشی و نه‌زان، تاوێ هۆر ئه‌کا و تاوێ هه‌مانه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۸. پیاو به‌ته‌مای دراوسێ بێ؛ بێ شیو سه‌ر ئه‌نیته‌وه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۹)
۸۹. بووکیکمان هینا بێ بارگه‌ و بنه، کوته‌که‌ هه‌لته‌گری ئه‌لێ مأل مألێ منه. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۰۶)
۱۰۹. پیاو به‌ گه‌وره‌یی فیری پلاخواردن بێ ده‌ست بۆ لوللێ ئه‌با. (شیخ محهمه‌دی خال: ۱۱۹)

۱۱۰. پیاو به قسهی خوئی ده به ستریتته وه. (شیخ محهمه دی خال: ۱۱۹)
۱۱۱. پیاو بوخچه یه، تا نه یکه یته وه نازانی چیی تیا به. (شیخ محهمه دی خال: ۱۱۹)
۱۱۲. پیاو تا نه ترئی، به چوارمه شقی دانانیشین. (شیخ محهمه دی خال: ۱۱۹)
۱۱۳. پیاو دوودانه، وه ک که وگیر جه رگی کون کونه. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۱۴. پیاو قوتابییه و رۆزگار مامۆستا. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۱۵. پیاو که ئالتیره م ئاغه، خواردن ئه بئ فلتیره عه قلی ببئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۱۶. پیاو که یه سیر بوو، چۆله که ی پئ ئه گرن. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۱۷. پیاو که زۆری وت، چاکی ئه لئ و خراپیش ئه لئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۱۸. پیاو که گوولۆلهی که وته لئژئ، که س فاسی پئ نایه ژئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۱۹. پیاو که له ژن به بیانوو بوو، ئه لئ: ئارد ئه بیژئ، قنگ ئه له قئینی. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۲۰. پیاو که له مآل نه بوو، ژنی ئه وئ به شوو. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۲۱. پیاو که ناچار بوو، به جووله که ئه لئ به ریشی مهردانه ت. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۲۲. پیاو که ناچار بوو، به دۆستی دایکی ئه لئ لاله. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۲۳. پیاو له بنه مآله نابرئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۲۴. پیاو له کوانووی خوویه وه ئاو ئه چئته ژئیری. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۲۵. پیاو له دهویتی بترسئ ژن ناهئینئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۰)
۱۲۶. پیاو له مآلی خویا سه ری شا ئه په پئینئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۱)
۱۲۷. پیاو نابئ حوشتره وان بئ، ئه گهر بوو ئه بئ ده رکی قاپیبه که ی بهرز بکاته وه. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۱)
۱۲۸. پیاو نه مرئ به هه موو ئاواتیک ئه گا. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۱)
۱۲۹. پیاو دهسته وسان، چ له گه رمیان چ له کوستان. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۱)
۱۳۰. پیاو ژیر ئه وه یه له پئش بیرکردنه وه دا نه یه ته وتار. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۱)
۱۳۱. پیاو سه رراست شه ریکی ده وله مه نده. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۱)
۱۳۲. پیاو چرووک پاسه وانی پاره که یه تی. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۱)
۱۳۳. پیاو گو له، لئری زآله. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۱)
۱۳۴. پیاو فه قیر، لای باوه ئه تسن. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۱)
۱۳۵. پیاو کورت به قه یسه ریدا برپا سه ر دانه نوئینئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۲)
۱۳۶. پیر تا نه کا ته کبیر، نابئ به میر. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۲)
۱۳۷. پیرئینی ئه وه دنیا به، دلداریی خوئی له بیر نایه، ئه کا مه نعی من و یابه. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۲)
۱۳۸. تا شوو ئه که یت میریت، که شووت کرد گزیریت، که سکت کرد پیریت. (شیخ محهمه دی خال: ۱۲۹)
۱۳۹. تا کچی میری، که شووت کرد گزیری، که زگت کرد پیری. (شیخ محهمه دی خال: ۱۳۰)
۱۴۰. تا مه لا مه لا بوو، ئا ئه مه بوار بوو. (شیخ محهمه دی خال: ۱۳۱)
۱۴۱. تاکئ که وش و تاکئ کلاش، ماندوو نه بیت مام ته په ماش. (شیخ محهمه دی خال: ۱۳۲)
۱۴۲. تانجی، کوئخا بئ و رپوی برازا بئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۳۲)
۱۴۳. تانجیبه که ی ئه حمه دی ساغه یه، له وه ختی راوا گووی دئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۳۳)
۱۴۴. ته یر به بال ئه مرئ، ژن به میتد ئه خورئ. (شیخ محهمه دی خال: ۱۳۶)
۱۴۵. ئرزی باوان ده روئش. (شیخ محهمه دی خال: ۱۳۶)
۱۴۶. تورکه، رپی خویمان نه ئه دا، ئه یوت تیر و که وانه که م به رنه مآلی ئاغا. (شیخ محهمه دی خال: ۱۳۹)
۱۴۷. تو مه شک من بژن، من مه شک مآل میر. (شیخ محهمه دی خال: ۱۴۰)
۱۴۸. تو بنوو وه ستای بخار، خوا یه که و ده روو هه زار. (شیخ محهمه دی خال: ۱۴۰)
۱۴۹. تیرنه خواردن له باوکمردن خراپتره. (شیخ محهمه دی خال: ۱۴۳)
۱۵۰. جئینو مه ده به باوکی سه گم، منیش جئینو ئه ده م به باوکی به گت. (شیخ محهمه دی خال: ۱۵۶)
۱۵۱. جوانیی ئافره ت وا به په وشتی خوویه وه. (شیخ محهمه دی خال: ۱۵۶)

- جۆ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۴)
۱۷۵. خۆت بکوژی بۆ بۆرەپیاو، ئەلێ بە دەردی خوا مرد. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۷)
۱۷۶. خۆشە ناگر، خۆشە دوور، برا خاسە نەوێک شوو. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۷)
۱۷۷. خیر بە خویش، نە کە بە دەرویش. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۰)
۱۷۸. دار نییە نەههژابێ، کچ نییە نەگەوزابێ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۲)
۱۷۹. داری بێ گەلا نرخی نییە، خوشکی بێ برا زینەتی نییە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۳)
۱۸۰. داری قەرەداغ پەلکی دەرمانە، خۆزگەم بەو خوشکەیی برای میوانە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۴)
۱۸۱. داس لە سەپان مەشارەو. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۴)
۱۸۲. داکت کورد و بابت کورد، ئەم عینوانەت لە کێ گرت. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۴)
۱۸۳. داکێ خۆم کابانە، تیر ئەخۆم کفتانە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۴)
۱۸۴. دایبە ببینە، دویتە بخوازە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۵)
۱۸۵. دایه! تا تۆ نامۆزگاریی منت کرد، سەد و سی میشم بە گونی کەرەوێ ژمارد. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۶)
۱۸۶. دایەت نەمەندەنە، بابەت نەباسە، بۆ خۆت بگەرێ قەلەندەرئاسا. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۶)
۱۸۷. دایەن لە حالی منال بەلەدە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۶)
۱۸۸. دایک لە لای ئەولاد قەت کۆن نابێ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۶)
۱۸۹. دایک مەدحی کچ بکات، مەگەر خالووان بیخوازن. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۶)
۱۹۰. دایکت بمرێ جافر، هەلوا شیرین، نەفەس کافر. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۶)
۱۹۱. دایکم وەوی، باوکم وەوی، ئەگەیتە جی بۆم ئەکەیی داریکی قەوی. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۶)
۱۹۲. دایکی بووکی ئەکورکینێ، چەکمە رەقە ئەخوسینێ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۷)
۱۹۳. دایکی دایکم چاروکاوی، دەستە چەرەکەت بە منا ئەساوی. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۷)
۱۹۴. دایکی دز یا سنگ ئەخوا، یا سنگ ئەکوێ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۸۷)
- ۱۴۶
۱۵۲. جوو لە ترسا، فەقێ لە برسا، خۆم بۆ پەرۆ خۆش خۆش ئەرپۆ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۴۷)
۱۵۳. چ باکمە، کورە کەچەل کاکمە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۵۱)
۱۵۴. چ بلێ حەسەن کەچەل، چ بلێ کەچەل حەسەن. (شیخ محهمەدی خال: ۱۵۱)
۱۵۵. چاو چوونە خەو، قنگ ئەچیتە پاشایی. (شیخ محهمەدی خال: ۱۵۳)
۱۵۶. چوووە دوور، بوو بە پوور. (شیخ محهمەدی خال: ۱۵۶)
۱۵۷. حاجی حاجی لە مەککە ئەبینێ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۵۹)
۱۵۸. حساب حسابە و کاکە برایە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۱)
۱۵۹. حیز بە خالۆی خۆی فیرە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۲)
۱۶۰. خار نابیتە پێی دلپاک. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۳)
۱۶۱. خالۆی تەماکو فرۆش، ئەگەر قنگت نییە بە جۆش، چیتە لە خالۆی تەماتە فرۆش. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۳)
۱۶۲. خالۆی دەستەوسان، چ لە گەرمیان و چ لە کوێستان. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۳)
۱۶۳. خالان خوارزا مەزن ئەکەن، مامان برازا بزر ئەکەن. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۳)
۱۶۴. خەرگەل شیخگەل، شیخگەل خەرگەل. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۵)
۱۶۵. خەسوو لەگەل تۆمە، بووکی تۆ گویت لێ بێ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۵)
۱۶۶. خەسوو بە دوو جووت گایە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۵)
۱۶۷. خەلاتەکی خالە بەگە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۵)
۱۶۸. خزمی خەزووری، سەپانی مائی شیخییە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۸)
۱۶۹. خزمی ژنان بەرەبەرە، خزمی پیاوان دەرەبەرە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۸)
۱۷۰. خوبزە لە بابت کەوێ، نەهێلی چینیچیکێک لە عاردی کەوێ. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۹)
۱۷۱. خوا بیری چەرخێ زەمانە، مەلا (...). ئەوێ سەر قەلەمانە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۶۹)
۱۷۲. خوا لە سولتان مەحموود گەورە ترە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۲)
۱۷۳. خوشک و برا شەپانە، لەسەر دەنکە زەنگیانە. (شیخ محهمەدی خال: ۱۷۴)
۱۷۴. خۆشە کە کەت لە خوراسان تری و نانە کەت لێرەو بوو بە

۱۹۵. دایکی بووکن شەقییه، ئەگەر بترپئ حەقییه. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۷)
۱۹۶. دایکی کراسرەش ئەمردوو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۷)
۱۹۷. دایکی کراس و کەوابراو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۷)
۱۹۸. دایکی منالان، ئەخوا نان و چیلان. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۷)
۱۹۹. دەرگایەک لە فەقیر داخرئ، بۆ حەکیم ئەکریتەو. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۸)
۲۰۰. دەرکراو کە دەستی پۆی، دەستی برا ئەشکینن. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۹)
۲۰۱. دەرویش بە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۹)
۲۰۲. دەرویش دۆخواز بئ، دۆ زۆرە. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۹)
۲۰۳. دەرویشی، بە سەرخۆشی. (شیخ محەمەدی خال: ۱۸۹)
۲۰۴. دەستاوی بووکن، لە چاومان گیرئ. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۲)
۲۰۵. دەستیک حاکم ببیرئ، خوینی نییه. (شیخ محەمەدی خال: ۱۹۵)
۲۰۶. دەولەتی جوامئ؛ ئەو تا شوانئ، دەولەتی پیری؛ ئەو تا میری. (شیخ محەمەدی خال: ۲۰۰)
۲۰۷. دلێکە و شا عەباس بردوو یەتی. (شیخ محەمەدی خال: ۲۰۶)
۲۰۸. دوو دوو شیخ لەنگەر. (شیخ محەمەدی خال: ۲۱۱)
۲۰۹. دۆ بۆ دەرویش، قات نییه. (شیخ محەمەدی خال: ۲۱۴)
۲۱۰. دۆشاو بۆ پاشا قات نییه. (شیخ محەمەدی خال: ۲۱۵)
۲۱۱. دئ پرە لە دەنگوباس، پووڕئ خۆی لئ کەر ئەکات. (شیخ محەمەدی خال: ۲۱۶)
۲۱۲. دیاریی شوان؛ یا شەنگە، یا هەلەکوک. (شیخ محەمەدی خال: ۲۱۶)
۲۱۳. پەقە وەک توو، پەشە وەک موو، دەولەتی باوکی ئەیدا بە شوو. (شیخ محەمەدی خال: ۲۲۱)
۲۱۴. پۆلە لەبەر دایک هەلەگیرئ. (شیخ محەمەدی خال: ۲۲۴)
۲۱۵. پۆن لە پیاو بکەر، گەنم لە ژن. (شیخ محەمەدی خال: ۲۲۴)
۲۱۶. پیووار بە خەوتن لە کاروان بەجئ ئەمیتن. (شیخ محەمەدی خال: ۲۲۵)
۲۱۷. زۆر بدە لە هەمان، منەتی دۆمەژن مەزان. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۰)
۲۱۸. زۆر کاری گەورە پیاوی بچووک ئەیکا. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۱)
۲۱۹. زۆر کەم ژن ئەووەستئ بێر بکاتەو، مەگەر لەبەر ئاوینە. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۱)
۲۲۰. زەلام بۆ کوشتن، ژن بۆ دانیشتن. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۳)
۲۲۱. ژن بیباوەریشە و خۆشباوەریشە. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۵)
۲۲۲. ژن بە بیگەسی هار ئەبن، پیاو بە بیگەسی هەزار ئەبن. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۵)
۲۲۳. ژن تا جووتئ پیلان ئەکرئ، هەزار جووت ئەکرئ. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۵)
۲۲۴. ژن بدە ژن مردوو، گا بدە بە گامردوو. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۵)
۲۲۵. ژن نەزئ؛ بیگانهیه. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۵)
۲۲۶. ژن کە توو پرە بوو، ئەو گۆزەیهی کە پرە لە نەینی ئەیشکینن. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۵)
۲۲۷. ژن لە ساجن، میرد لە حەجن، بیکەو گەیشتنه جئ. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۵)
۲۲۸. ژن هەسانی میردە. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۵)
۲۲۹. ژن هەیه مأل ویران ئەکا، ژن هەیه مأل ناوهدان ئەکا. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۵)
۲۳۰. ژن و تەفەنگ و مایین، لەکن کئ بئ هەوییه. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۳۱. ژن و مایان وتوو. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۳۲. ژن وەک هەنگە، یا هەنگوینت ئەداتن، یا پیتەو ئەدات. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۳۳. ژن بە هەمانه بئ پارە، یا بە هەمانه بئ درۆ. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۳۴. ژنی میردە کردی سەنگی: عالەم هەستئ نایکا لەنگی. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۳۵. ژنت بە دەست خەلقەو، بیت، مأل بە دەست خەلقەو هەبئ. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۳۶. ژنە حیز نەبوو، بەروو حیز بوو. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۳۷. ژنت شەریکی بئ، مأل شەریکی نەبن. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۳۸. ژنە کە نەتوانئ تۆلە بسینئ، وەک منال دەگری. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۳۹. ژنی بەد ژانە، گەر خۆتی لئ دەیت مأل ویرانە. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۴۰. ژنی بدە ژمردوو یان، داینئ لە جیی حۆریان. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۶)
۲۴۱. ژنی پیاوی کویر؛ ئارایشی ناوی. (شیخ محەمەدی خال: ۲۳۷)

۲۴۲. ژنی جوان دۆستی بۆ ئەبن. (شیخ محهمەدی خال: ۲۳۷)
۲۴۳. ژنی خۆی ئەگیت و منەت بە سەر هاوسیدا ئەکا. (شیخ محهمەدی خال: ۲۳۷)
۲۴۴. ژنی میران بە، وهکی میران بە. (شیخ محهمەدی خال: ۲۳۷)
۲۴۵. ژنیان کرد بە کویتخا، سالی حەوت جار بزنی ئەبرییەوه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۳۷)
۲۴۶. ژنیش هەیه، ژانیش هەیه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۳۷)
۲۴۷. ژنیکم ئەووی ژنانه، پیستە بکا بە هەمانه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۳۷)
۲۴۸. ژنیکم ئەووی زبان دلیر، باوان خەزور بە یه کەوه تیر. (شیخ محهمەدی خال: ۲۳۷)
۲۴۹. سەرناو سەر شیت، پیاو باقیدار ئەکات. (شیخ محهمەدی خال: ۲۴۶)
۲۵۰. سەگ وەری، بووک دەرپەری. (شیخ محهمەدی خال: ۲۵۱)
۲۵۱. سەیسادق تۆ ئەیکەیت بە گیسکیک خاسه، ئەرنا حاجی ئەوه لا خول ئەدەم ئەیکا ویدزەیی دانووله. (شیخ محهمەدی خال: ۲۵۲)
۲۵۲. شا ئەکەوتتە گەدا، گەدا ئەکەوتتە شا. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۱)
۲۵۳. شا بە سەپانی خۆی نازانی. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۲)
۲۵۴. شا بێ شالیار نابێ. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۲)
۲۵۵. شا دای، شالیار نەیدا. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۲)
۲۵۶. شانازی بە کیلی گوپی باوکەوه ناکری. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۲)
۲۵۷. شەرعم لەگەڵ مەلایه، هاوارم بۆ خودایه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۵)
۲۵۸. شەری ژن و میردان، هەتا مال نووستنان. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۶)
۲۵۹. شەله باوان، کوپره باوان. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۶)
۲۶۰. شەممە کار و شەممە بار، هەر بووکی تیا مەکه سوار. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۷)
۲۶۱. شەو ئەنووی بە جلی گایه، رۆژیش ئەلێنی پاشایه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۷)
۲۶۲. شەو دەرۆیش بە، رۆژ دەرۆیش مەبه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۸)
۲۶۳. شیت بەنە لای شیخ، شیخ بەرنه لای کچی. (شیخ محهمەدی خال: ۲۶۹)
۲۶۴. شیت کە شیت بوو ئەبرێ بۆ لای شیخ، شیخ ئەگەر شیت بوو، ببری بۆ کوئی. (شیخ محهمەدی خال: ۲۷۱)
۲۶۵. عەقلی گونم و عەقلی ژنم وەک یه ک وایه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۷۶)
۲۶۶. فەقیانە سپی، سەلتە بابردوو، دوو ژنت بۆچییه لەبرسامردوو. (شیخ محهمەدی خال: ۲۷۹)
۲۶۷. فراتیکم نییه بیدەم بە شیلانە، نامۆزاکەم ئەلێ: ژن بینه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۸۱)
۲۶۸. قسە ییاو لە سەنەد گەورەتره. (شیخ محهمەدی خال: ۲۸۸)
۲۶۹. کابرایه ک بوو نەدیوبدی، کوپکی بوو لە بری ناوکی کیری بری. (شیخ محهمەدی خال: ۲۹۳)
۲۷۰. کاکه و براله ئەکەن. (شیخ محهمەدی خال: ۲۹۵)
۲۷۱. کە پیاو زۆری وت، چاکیش ئەلێ و خراپیش ئەلێ. (شیخ محهمەدی خال: ۲۹۷)
۲۷۲. کە پارەت دا مەلا لە مزگەوت دەرئەچن. (شیخ محهمەدی خال: ۲۹۷)
۲۷۳. کە مەلا لە دێ نەبوو، کە لە شیر بلاقاسم بەگه. (شیخ محهمەدی خال: ۲۹۹)
۲۷۴. کەر بە حەج نابێ بە حاجی. (شیخ محهمەدی خال: ۳۰۱)
۲۷۵. کەرۆشک لە کاتی پراوا بە تانجیی وت من بۆ خۆم پائەکەم، تۆ بۆ ئاغات، خەیاڵت خاوه نامگریت. (شیخ محهمەدی خال: ۳۰۵)
۲۷۶. کەری دەرۆیشه هەلگەر. (شیخ محهمەدی خال: ۳۰۶)
۲۷۷. کەس نالی خالۆ کەرت بە چەند. (شیخ محهمەدی خال: ۳۰۹)
۲۷۸. کەم بخۆ، مەچۆره لای حەکیم. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۱)
۲۷۹. کتک و مشک بوون بە خوشک. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۳)
۲۸۰. کچ بەبێ باوک نرخێ نییه، باخ بەبێ پەرژین جوانی نییه. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۴)
۲۸۱. کچ قەلایه، ناگیری. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۴)
۲۸۲. کچی دایک مەدحی بکا، ئەبێ خالۆوان بیخواری. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۴)
۲۸۳. کچه تیمی گەلألان، بوونه کابانی مالان. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۴)
۲۸۴. کچم لەگەڵ تۆمه، بووک تۆ گویت لێ بێ. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۴)
۲۸۵. کچی بێ دایک باخی بێ پەرژینه. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۴)
۲۸۶. کچی خۆت مەکه بە قوربانی کوپی خەلق. (شیخ محهمەدی خال: ۳۱۴)

۲۸۷. کرە ی میری سوور ئەکا. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۵)
۲۸۸. کور ئەبێ کور بێ، لە ناشان نۆرە بێ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۸)
۲۸۹. کور بووم، سەر گوپی خۆم نەئەنگاوت. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۸)
۲۹۰. کور تالانگیرەو یە و کچ تالانبەر. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۸)
۲۹۱. کور نەبوو و کلاوی بۆ ئەدرۆن. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۸)
۲۹۲. کور، خالۆ وەرە دوو. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۸)
۲۹۳. کوری ئازا مائی بۆ چییە؟ کوری حیزیش مائی بۆ چییە؟ (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۹)
۲۹۴. کوری باوکی خۆیەتی. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۹)
۲۹۵. کوری خۆی سوننەت ئەکا و منەت بەسەر خەلکی ئەکا. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۹)
۲۹۶. کوری رەند، بۆ شەوی زەنگ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۹)
۲۹۷. کوری سەگ بە گورگ بخنکینە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۱۹)
۲۹۸. کوری سەگ گورگ ئەخنکینێ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۰)
۲۹۹. کوری گوئیئاگردان، کون لە جەرگیا نییە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۰)
۳۰۰. کوری میرسەنێ کە لە پشتی دەبستێ داو بەنێ، نانی بێ خۆی ئەخوا و تری سویر دەکەنێ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۰)
۳۰۱. کویرە باوان، شەلە باوان. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۱)
۳۰۲. کێ لە کنبە، شێخە پێیە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۲)
۳۰۳. کیژ مائی خەلقینە، کور کوری زێرینە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۲)
۳۰۴. کیژێ بە دایک، مەنجەلی بەسەرپۆشە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۲)
۳۰۵. گا بە جل و جوۆر، ژن بە سەرپۆۆر. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۵)
۳۰۶. گا بدە بە گامترە، ژن بدە ژنم مردە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۵)
۳۰۷. گاگەل بە کردەو پۆی، پیرێژن لە گۆلکە سووری ئەپێچاوه. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۷۹)
۳۰۸. گام وا بە بارەو، دۆینەم وا بە دارەو، مەلا درەنگە کورەکەم بکە بە مەلا. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۷)
۳۰۹. گاور بەتەمای سەفەرالی بزەکەر پشته ریشە و جەوأل خالی بێ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۲۸)
۳۱۰. گەورەکچ بە ماچێ حیز نابێ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۳۲)
۳۱۱. گرتا قاچ! خۆش گرنا قاچ، دوانزە کوپغا و چوار کرمانج. (شیخ محەمەدی خال: ۳۳۳)
۳۱۲. گشت گیانم بکەن بە دەرزیناژن، هەر پیم بلین کوپخاژن. (شیخ محەمەدی خال: ۳۳۳)
۳۱۳. گلی ژن و میرد لە گلبانیک هەلئەکەنرێ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۳۴)
۳۱۴. گوللە و بارووتی هەمزایاوە و بە کەندال نیوہی ئەتێ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۳۷)
۳۱۵. گووی کردە برنجی میری. (شیخ محەمەدی خال: ۳۳۷)
۳۱۶. لە ئاوی مەند و لە پیاوی مۆن بترسە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۴۴)
۳۱۷. لە تێستریان پرسى باوکت کنبە؟ وتی خالم ئەسپە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۴۵)
۳۱۸. لە باوان هیچ نییە، لە خەزوووان تیلیلییە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۴۵)
۳۱۹. لە بووکت زمان نەبوو، لە خەسووی ئیمان نەبوو. (شیخ محەمەدی خال: ۳۴۶)
۳۲۰. لە پاشەملە سەری شا ئەبێ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۴۸)
۳۲۱. لەتاو بیوہژن ئەچمە سەر دارێ، پلام تێئەگرن ئەمخەنە خوارێ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۴۹)
۳۲۲. لە ژیر لێفە ی باوکیا نەتێبوو. (شیخ محەمەدی خال: ۳۵۴)
۳۲۳. لە شارێکا کە پیاو نەما، بە کەلەشیر ئەلین بلق سەگ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۵۵)
۳۲۴. لە شیرى بەرى دایکی حەلالتەرە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۵۶)
۳۲۵. لە کەرێ جلوجوۆر، لە بووکت سەرپۆۆر. (شیخ محەمەدی خال: ۳۵۷)
۳۲۶. لە گایەک چی بدەم بە براہەک، لە مەلێک هەریەکە پەلێک. (شیخ محەمەدی خال: ۳۵۸)
۳۲۷. لە مائی باوان نەتخوارد نان و دۆ، لە مائی خەزوووان عاجباين مەیۆ. (شیخ محەمەدی خال: ۳۶۰)
۳۲۸. لە هۆمەریان پرسى خەلقى کوپن؟ وتی هیشتا ژنم نەهیناوه. (شیخ محەمەدی خال: ۳۶۲)
۳۲۹. لەگەل لاوان لە لەشکریت، لەگەل کیژان لە گازریت. (شیخ محەمەدی خال: ۳۶۴)
۳۳۰. لیم بوو بە مارەکە ی شیخ هۆمەر. (شیخ محەمەدی خال: ۳۶۷)
۳۳۱. ما پیاوی مائی، نەما زیانی سالت. (شیخ محەمەدی خال: ۳۶۹)
۳۳۲. مأل لۆ میتردانە، عەزاب لۆ ژنانە. (شیخ محەمەدی خال: ۳۷۲)

۳۳۳. مائی بووکی گهرمن، مائی زاوا نهرمن. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۴)
۳۳۴. مائی پر له ژنان، چ ناوینه له کونان. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۴)
۳۳۵. مامه ی ترۆزی، ئه مرۆ ناسۆزی. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۶)
۳۳۶. مانگا مرد شیرا ئه بن، ژنه مرد خیرا ئه بن. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۷)
۳۳۷. مانگا نییه بهژی، میرده نییه بکوژی. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۷)
۳۳۸. مه تی ته مای نه بوو شوو بکا، که چی داوی مارهی ههشت یه کی ئه کا. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۸)
۳۳۹. مه تی نه ئه ترپی به زور ئه یاتراند. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۸)
۳۴۰. مه پر و بز ن پون ئه که ن و ژن خو ی رانه وه شین. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۹)
۳۴۱. مه رحه بای ئاغا شه رابه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۷۹)
۳۴۲. مه کرد له ژنان، خه ته ره له شه یتان. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۰)
۳۴۳. مه لا ئه مه ئارده؟ (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۱)
۳۴۴. مه لا به زینه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۱)
۳۴۵. مه لا موستاش پازی نه بوو. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۱)
۳۴۶. مه لا، مه لایت بنی به تاقو، بنیشه وه لای گه مه و مه زاخو. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۱)
۳۴۷. مه لای ماورایش نایاته دواره. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۱)
۳۴۸. مه لایه تی چ ئاسانه، ژیربوون چ گران. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۲)
۳۴۹. مه نجه ل بوو به مه نجه لوکه، ئاغازن بوو به جنوکه. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۳)
۳۵۰. مردنی میری، چاکتره له ژینی ئه سیری. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۵)
۳۵۱. مزگهوت بی مه لا نابن. (شیخ محهمه دی خال: ۳۸۸)
۳۵۲. من ئاغا و تو ئاغا، کی جیمان بو پراخا. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۰)
۳۵۳. میرد که سوار بوو یاره، که دابه زی ماره. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۴)
۳۵۴. ناپیاو ئه گهر مائی بوو به که عبه؛ سه ری پیا مه که. (شیخ محهمه دی خال: ۳۹۷)
۳۵۵. نانی میرا بیمنه ته، خه وی شه و بیعیله ته. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۲)
۳۵۶. نانی میردان له میردان قهرزه. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۲)
۳۵۷. ناوی شان هینا مائی پراخه. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۴)
۳۵۸. نه پیست هه لکه وئی له و شیخ، نه بچو لای شیخ. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۶)
۳۵۹. نه تووشی جی میز، نه کچی دایک حیز. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۶)
۳۶۰. نه خانه ی سه ر شیو، نه ئاغازنی کچه تیو. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۶)
۳۶۱. نه ژنی نزیک باوان، نه گوپره که ی نزیک ئاوه دان. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۷)
۳۶۲. نه سنی ماین له دو لیک، نه سنی ژن له سه ر که قو لیک. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۷)
۳۶۳. نه سالی دوو به هار، نه ژنی دوو چه کدار، نه پیاوی گوپه گوار. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۷)
۳۶۴. نه سالی له سه ره تاوه خو ش، نه بووکی له سه ره تاوه خیرا. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۷)
۳۶۵. نه کوته ک له گه ل ئاغایان، نه شه رع له گه ل مه لایان. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۹)
۳۶۶. نه گونده ی نزیک ئاوه دان، نه ژنی نزیک باوان. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۹)
۳۶۷. نه مائی له سه ر شیو بنی، نه ژنت کچه تیو بنی. (شیخ محهمه دی خال: ۴۰۹)
۳۶۸. نه مدیایه باوکت، ئه مردم له عه زهت دایکت. (شیخ محهمه دی خال: ۴۱۲)
۳۶۹. نه وشيروان حاکم بنی و به خته ک وه زیر بنی، سه د که لاوه یه ک به پاره یه ک. (شیخ محهمه دی خال: ۴۱۲)
۳۷۰. نه رخیکه و شا عه باس بریویه تیه وه. (شیخ محهمه دی خال: ۴۱۲)
۳۷۱. وا ده که م داکم نه مرئی، وا ده که م بایم ئه مرئی. (شیخ محهمه دی خال: ۴۱۵)
۳۷۲. وه ختییک بووک و خه سوویک ئه که وئی، که حوشر به په یژه دا سه ر بکه وئی. (شیخ محهمه دی خال: ۴۱۶)
۳۷۳. وه فایی میردی، سیبه ری به ردی. (شیخ محهمه دی خال: ۴۱۶)
۳۷۴. وه ک مامه خه مه وایه. (شیخ محهمه دی خال: ۴۱۹)
۳۷۵. وتی بیناه مه لا، وتی ئه ستغفرالله، وتی دیزه یی دو مانا بو بیزی، وتی ئه و زمانه شیرینه ی دایکت هه یه تی، شه پئ که ره شی بو ئه نیمه بانسی. (شیخ محهمه دی خال: ۴۱۶)
۳۷۶. وتیان حوشر برات بووه، وتی به من چی، باری من هه ر

ئه پرسی. (شیخ محهمه دی خال: ۴۵۳)

چل مه نه. (شیخ محهمه دی خال: ۴۲۲)

۳۷۷. وتیان کابرا ژنه کهت زۆر ئه گه پئی، وتی ئه گه ر زۆر بگه پرایه پئی

ئه که وته مائی خو مان. (شیخ محهمه دی خال: ۴۲۳)

۳۷۸. هاو پئییه کی باش له ده برای خراپ باشته. (شیخ محهمه دی

خال: ۴۲۶)

سه چاوه کان

به زمانی کوردی:

۳۷۹. هه تا جو زه ردان، سه ر پاشا گه ردان. (شیخ محهمه دی خال: ۴۲۷)

۳۸۰. هه تا کچه تیم ده بنه خانه دان، گونی که ری ده بیته باینجان.

(شیخ محهمه دی خال: ۴۲۷)

۳۸۱. هه ر پیاو ئیکه هه زار پیاوی ئه مینن. (شیخ محهمه دی خال:

۴۲۹)

۳۸۲. هه رچی جووه دینی ژنی، ده ستی بوو به گونن. (شیخ

محهمه دی خال: ۴۳۱)

۳۸۳. هه ر چی ریشی سوور بوو، هه مزه ناغایه؟ (شیخ محهمه دی

خال: ۴۳۱)

۳۸۴. هه ر چی له مأل نه بئی، ژنی ئه ده ن به شوو. (شیخ محهمه دی

خال: ۴۳۲)

۳۸۵. هه ر چی مه لا که رو، منیش که رو. (شیخ محهمه دی خال:

۴۳۲)

۳۸۶. هه ر چی ده ستت بو برد ئیسکی بوو، بسمیلات لئ کرد

عه ییی بوو، ئیتر ئه وه ژنه. (شیخ محهمه دی خال: ۴۳۲)

۳۸۷. هه ر کهس به ته مای خالو و مامو بئ، ئیواره بئ نان و شه و

بئ دۆیه. (شیخ محهمه دی خال: ۴۳۵)

۳۸۸. هه ر کهس هات ئه حوالی دایکی پرسی، یه کتیک نه بوو

ئه حوالی باوکی ببپرسن. (شیخ محهمه دی خال: ۴۳۷)

۳۸۹. هه موو شت له باریکی ئه پچرئی، میرد له قایمی. (شیخ

محهمه دی خال: ۴۴۴)

۳۹۰. هه موو کهس ناغای مائی خو به تی. (شیخ محهمه دی خال:

۴۴۴)

۳۹۱. هه ندی ژنه و هه ندی ژان، هه ندی تو ته به ق نان. (شیخ

محهمه دی خال: ۴۴۵)

۳۹۲. هه نگ له ماکی، کچ له داکی. (شیخ محهمه دی خال: ۴۴۵)

۳۹۳. هه وائل بهن بو میران، کاره کهر کاره کهر مه گیران. (شیخ

محهمه دی خال: ۴۴۶)

۳۹۴. هیشتا له کوئیه، هومره کور نیوهی رییه. (شیخ محهمه دی

خال: ۴۴۸)

۳۹۵. یا له گه ل دایکی و منالان، یا له گه ل بووکی گه و ره مألان. (شیخ

محهمه دی خال: ۴۵۱)

۳۹۶. یه کئی ریئی ئاوا بیان نه ئه دا، که چی ئه حوالی مائی کوئیای

۱. ئیبراهیم، فوئاد جاسم (۲۰۲۰)، شیکردنه وهی ستراتژییه تی

گوتار له گوتاره کانی سه روکی هه ری می کوردستان "مه سه وود

بارزانی" (ریفراندۆمی سه ره به خو یی به نمو نه)، ماسته رنامه،

زانکو ی سه لآحه دین.

۲. ئه حمه د، تریفه عومه ر (۲۰۱۳)، پراگماتیکی فه ره نگی و

پینکدا چوونی پینکها ته کانی، نامه ی دکتۆرا، زانکو ی سلیمان ی.

۳. به کر، شیلان عوسمان عه بدولپه حمان (۲۰۲۰)، نیشانه

کو مه لایه تییه کان له زمانی بانگه شه ی هه لپژاردندا لای

پالیئورا وان، گو قاری زانکو ی راپه رین، به رگی هه وته م، ژماره (۲).

۴. توفیق، قه یس کاکل (۲۰۰۲)، په یوه ندییه کانی ئیو ده ق، نامه ی

دکتۆرا، زانکو ی سه لآحه دین.

۵. جه عفه ر، نیگار ستار (۲۰۲۳)، په رژی نی زمانی و خود پاراستن

له به رپر سیاریه تی (ده قی رامیاری به نمو نه)، ماسته رنامه،

زانکو ی سلیمان ی.

۶. حه مه، شو خان محهمه د (۲۰۲۳)، پراگماتیکی په یوه ندی کردنی

نازاره کی له زمانی کوردیدا، "زمانی جه سه ته" وه ک نمو نه،

ماسته رنامه، زانکو ی سلیمان ی.

۷. خال، شیخ محهمه د (?), په ندی پیشینان، چاپی دوو هم،

چاپخانه ی شقان.

۸. خو شناو، نه ریمان عه بدولا (۲۰۱۰)، سه ره تایه ک بو زانسته کانی

واتا سازی و پراگماتیکی، چاپی یه که م، چاپخانه ی مناره، هه ولپه ر.

۹. دزه یی، عه بدولوا حید موشیر (۲۰۱۱)، زانستی پراگماتیکی، چاپی

یه که م، چاپخانه ی پاک، هه ولپه ر.

۱۰. شه ریف، نه ژاد حسین (۲۰۲۲)، به سه ته ره کانی ده ق له زمانی

کوردیدا (ده قی کارگه رپی به نمو نه)، ماسته رنامه، زانکو ی

سلیمان ی.

۱۱. عه بدولا، عه بدولسه لام نه جمه دین (۲۰۰۸)، شیکردنه وهی ده قی

شیعری له رووی زمانه وانیه وه، چاپی یه که م، چاپخانه ی مناره،

هه ولپه ر.

۱۲. عه لی، به کر عومه ر (۲۰۱۴)، چه ند لایه تیکی زمانه وان ی، چاپی

یه که م، چاپخانه ی هیشی، هه ولپه ر.

۱۳. عه لی، تالیب حسین (۱۹۹۸)، هه ندی لایه ن له په یوه ندی یی

به زمانی ئینگلیزی:

1. Chapman, S. (2011). Pragmatics. London: Palgrave Macmillan.
2. Fillmore, C. J. (1971). Towards a Theory of Deixis. The PCCLLU Papers (Department of Linguistics, University of Hawaii).
3. Levinson, S. (1983). Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press.
4. LoCastro, V. (2012). Pragmatics for Language Educators. London: Routledge.
5. Lyons, J. (1977) Semantics. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Williams, N. (2019). Deixis; Deixis and Indexicals. University of ColoradoBoulder.
7. Yule, G. (1996). Pragmatics. Oxford: Oxford University Press.

تیوان رسته و واتا له کوردیدا، نامه‌ی دکتۆرا، زانکۆی سه‌لاحه‌دین.

۱۴. عه‌لی، سه‌باح مووسا (۲۰۱۷)، نیشانه واتایی و پراگماتیکیه‌کان له زمانی کوردیدا، گۆڤاری زانکۆی که‌رکووک، ژماره‌ی (۱۲).
۱۵. عه‌لی، شیرزاد سه‌بری (۲۰۱۱)، واتا دناقبه‌را سیمانتیک و پراگماتیکیدا، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی به‌درخانیان، ده‌ۆک.
۱۶. فه‌تاح، محهمه‌د مه‌عرووف (۲۰۱۱)، زمانه‌وانی، چاپی سییه‌م، چاپخانه‌ی حاجی هاشم، هه‌ولێر.
۱۷. فه‌ره‌ج، هوگر مه‌حموود (۲۰۰۰)، پراگماتیک و واتای نیشانه‌کان، نامه‌ی دکتۆرا، زانکۆی سلیمانی.
۱۸. فه‌قی، هاوسه‌ر نه‌وزاد (۲۰۱۴)، مۆرفۆپراگماتیک له زمانی کوردیدا، ماسته‌رنامه، زانکۆی سلیمانی.
۱۹. مه‌حموود، ئافیستا که‌مال (۲۰۰۹)، پراگماتیکی رسته‌ی پرسیار و فه‌رمان له کرمانجیی خواروودا، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی په‌نج، سلیمانی.

ملخص

العلامات في الأمثال

وقد كان العلامات التداولي دور فعال في ربط الخطاب بالسياق، وذلك من خلال ظهور وحدة لغوية في عملية الكلام، وبالتالي توضيح الشخص أو الزمان أو الوضع الاجتماعي للمشاركين في الخطاب أو المكان الذي حدث فيه الخطاب. وتستخدم العلامات على نطاق واسع في الأمثال الكردية ولها ظهور فعال في هذا المجال. كتاب أمثال (الشيخ محمدي الخال) عينة البحث.

اعتمد البحث على منهج الإحصاء الوصفي، بهدف التعرف على العلامات التداولية في الأمثال. ويحتوي هذا الكتاب الذي اتخذناه عينة من البحث على (٤٤٩٢) مثلاً، منها (٨٨٥) مثلاً أي ما نسبته (١٩,٧٠%) من مجموع الأمثال. ومن بين هذه الأمثال (١١٦٤) ظهرت عبارات لغوية باسم العلامات. ونتيجة لذلك وجدنا أن العلامات الاجتماعية هو الأكثر شيوعاً، إذ يقابل (٤٦,٥٦%)، العلامات الشخصي (٣٧,١٤%)، العلامات الزماني (٢٩,٤٩%)، و العلامات المكان (١٨,٨٥%)، ولم تظهر أي العلامات الخطاب واضح في الأمثال.

الكلمات المفتاحية: تداولية، العلامات، الأمثال، السياق، التماسك.

Abstract

Deixis in Proverbs

Pragmatic Deixis play an effective role in linking the discourse to the context, through the appearance of a linguistic expression in the speech process, thus explaining the person or time or social status of the participants in the speech or the place where the speech occurred.

The Deixis are widely used in Kurdish proverbs and have an effective appearance in this field, in order to present the Deixis, the research used the book of proverbs of Sheikh Mohammed Khal as a research tool.

The research relied on descriptive statistics methodology, presented with the aim of identifying pragmatic Deixis in proverbs. This book, which we have taken as a sample of the research, contains (4492) proverbs in which Deixis can be noticed in (885) proverbs, which is (19.70%) of the total proverbs. Within these proverbs (1164) linguistic expression have appeared as Deixis. As a result, we have found that social Deixis are the most frequent, corresponding to (46.56%), personal Deixis (37.14%), temporal Deixis (29.49%), spatial Deixis (18.85%) have appeared, no Discourse Deixis are appeared in Proverbs.

Keywords: pragmatics, Deixis, Proverbs, context, Cohesion